

GEORGII SAMVELIS MADIHN
IVR. VTR. DOCT. EIVSDEMQUE IN REGIA FRIDERICIANA PROFESSORIS PVBLICE
ORDINARI AC FACVLTATIS IVRIDICAE ADSESSORIS

TRACTATIO IVRIDICA

SISTENS

CAVSSAM DEBITORIS

CIRCA

PECVNIAE SOLVTIONEM

MVTATO

POST CONTRACTVM

NVMORVM VALORE

HALAE AERE BEYERIANO.

GEORGII SAMUELIS MADHINI
TRACTATUS MEDICAE
CAUSAM DEBITORIS
PECUNIAE SOLVITIONEM
MUTATO
POST CONTRACTUM
NUMMORUM FLORI

HALLE AMER. BERTHOLDI

TRACTATUS IVRIDICVS
SISTENS
CAVSSAM DEBITORIS CIRCA PECVNIAE
SOLVTIONEM MUTATO POST CONTRA-
CTVM NYMMORVM VALORE.

§. I.

Dicendorum series exponitur.

In doctrina de mutuo, aliisque negotiorum generibus, vbi pecunia soluenda in obligatione est, licet videatur plana, trita, ac vulgaris, superesse salebras, ad quas pes haereat, illi profecto intelligunt, qui eandem diligentius curatiusque terunt. Verum id minime iam ago, vt omnes omnino huius exinam scrupulos, omnesque interpretum dissen-
A fio.

siones, instar iudicis ex alto pronuntiantis, vna sententia dirimam. Sed controuersam tantum modo tractabo quaestionem, quae circa pecuniae solutionem oriri solet, nummorum valore deinceps vel aucto, vel deminuto. Non desunt, qui peculiare hac de re diuulgarunt commentationes, ut illos taceam, qui sparsim, succincte tamen, eandem in scriptis suis tetigere. Sed scopulos offenderunt, quos iam praeternaigabo. Accedit, quod nullum tempus huic exponendae magis adcommodandum fuerit, quam praesens, quod viuimus, seculum. Tantam hisce funestis temporibus res monetaria fecit iacturam, ut vniuersa fere negotiorum ciuiliu genera inde perturbata sint, grauissimaque in diem nascantur in foro litigia, circa nummos soluendos. Duplex eius rei mihi obseruatur momentum; alterum in mutuatitia pecunia; alterum in solutione ex aliis contractibus. Vtrumque ideo breuiter explanabo.

§. II.

Rei fungibilis notio indicatur.

Omnes res, quatenus vtilitatis ex illis percipiendae capaces sunt, eateus respectum ad patrimonium nostrum habere possunt. Sed duplicis sunt indolis, quoad hanc qualitatem. Aliae nobis non praestant vsum, nisi cum suis simul specificis determinationibus (lingua Philosophorum *individualibus*). Aliae autem eiusdem sunt naturae, ut vtilitati humanae iam inseruiant, si in solo suo genere ut existentes considerantur. Prioris generis *rerum non fungibilium*, posterioris vero *fungibilium* nomine, inter Iurisconsultos veniunt. Priores igitur *non in patrimonio existere possunt, nisi simul in commodis nostris promouendis ad illarum respectamus specificas determinationes*. Posteriores vero oppositam habent naturam,

naturam, & de his valet axioma; *tantundem ex eodem genere nobis idem est*, in relatione scilicet ad patrimonium nostrum. Hinc ad intelligendum facile est, veram esse definiendi rationem, quam in hoc rerum discrimine ita subduco: Res, quoad patrimonium nostrum, vel eius sunt indolis, vt tantundem ex eodem genere nobis idem sit, vel minus; priori in casu, sunt res fungibiles, posteriori autem, non fungibiles. Non absoluta est rerum qualitas, vt vel fungibiles sint, vel non fungibiles, sed relatiua, adeoque eadem res fungibiles & non fungibiles esse possunt. Diuisionis origo tam ex patrimonii nostri natura, respectuque, quem res ad illud habent, quam ex Iuris ciuilis doctrina repetenda est, quamuis ipsius denominationis vestigia apud veteres vix aduertimus. PAVLLVS, mutui naturam explicaturus in *L. 2. §. 1. D. de reb. cred.* inquit: *Mutui datio in his rebus consistit, quae PONDERE, NUMERO, MENSURA consistunt; quoniam eorum datione possumus in creditum ire; quia in GENERE SVO FUNCTIONEM recipiunt per solutionem, quam SPECIE.* Easdem Iurisconsultus habet res, quas hodie dicimus fungibiles, si rerum, quae pondere, numero & mensura consistunt, meminerit. Sunt enim quantitatis species. Verum si in quantitate vsum praestant, certe in genere suo, non in specie, aestimantur, seu quod idem est, funguntur. Verum *fungi* interpretum exercuit ingenia. CLAVDIO SALMASIO *de modo vsurar. cap. 1.* adulteratae lectionis PAVLLI doctrina visa est. Pro *functionem recipiunt* legere mauult *suffusionem recipiunt*. Sed in re facillima scopulos & in simpulo fluctus excitauit. Functionem idem esse ac solutionem, contra omnem veteris linguae fidem tradit fingitque. Mens Iureconsulti haec est: in solutione harum rerum ad genus earumdem magis respicitur, quam ad species, quae dantur. Genus sane sine speciebus existere nequit, vtraque voce in significatione iuris ciuilis sumta, adeoque in omni solutione species obueniunt. Sed vel respectu generis aestimatio illis tribuitur, vel non. Priori in casu aliarum rerum aestimatione funguntur & vicem subeunt eorum, quae data sunt, quod posteriori secus: hinc eadem species, quam accepimus, restituenda est. Hunc germanum rerum fungibilium

bilium conceptum PAVLLO obuersari, sequentia verba *l. c.* satis illustrant: *Nam in caeteris rebus ideo in creditum ire non possumus, quia aliud pro alio inuito creditori solui non potest.* Sed rem iam satis perorauit, & fungi in hanc sententiam ubi dicatur, late exposuit ICtus eximius LACCÆVS GOTHOFREDVS in *diff. de functione & aequalitate in mutuo ad h. l.* quamuis a summo viro CORNELIO VAN BVNKERSHOEK *Observat. Iur. Rom. Lib. I. cap. 10.* notatus sit, quod *l. c. pag. 28.* quam specie legere voluerit aequam specie; ac si dixisset PAVLEVS, rem mutuo datam in genere esse reddendam, & *aequa specie* i. e. aequae bona. Sed de hac re infra. Non inhaerebo praeterea aliarum definitionum examini, quae plerumque ad res tantum consumibiles adcommodari possunt. Sed non quaelibet res fungibilis vsu consumitur, & dantur res non fungibiles, quae etiam vsu consumuntur.

§. III.

Pecuniae numeratio rei fungibilis dationem involuit.

Pecunia alio hodie in vita vulgari venit significatu, alio autem venit in iure ciuili. Romani distinguebant pecuniam in genere a pecunia numerata. In priori significatione pecunia inuoluebat omnium rerum complexum, quae in patrimonio alicuius erant. Posterior pecuniae adpellatio idem significat, quod hodie secundum nostrum dicendi usum hac voce subintelligimus. Testes nobis sunt VLPIANVS in *l. 5. & l. 178.* CELSVS in *l. 88. & l. 97.* ac HERMOGENIANVS in *l. 222. D. de Verb. Signif.* VLPIANVS in lege prima rei & pecuniae discrimen explicat, ita ut rei denominatione etiam illa, quae extra patrimonium, pecuniae vero, quae iam actu in patrimonio sunt, obuenant. Quam latiore pecuniae significationem uberiori illustrat commentatione in *l. 178.* his verbis: *Pecuniae verbum non solum numeratam pecuniam complectitur: verum omnem omnino pecuniam, hoc est omnia corpora: nam corpora quoque pecuniae adpellatione contineri, nemo est, qui ambigat.* Simili ratione statuit CELSVS *l. l. c. c.* quam & HERMOGENIANVS completa enuntiatione definit: *pecuniae nomine, inquit, non solum numerata pecunia, sed omnes res tam soli, quam mobiles, & tam cor-*
pora,

pora, quam iura continentur. Quibus positis, pecunia in specie in respectu ad alias res non significare potest, nisi res numero definita. Numerus vero inter quantitates pertinet, hinc pecunia est res quantitate sua definita. Qualis autem quantitas est, quam Romani ad pecuniae naturam requisivere? iam videbimus. Quantitatem in genere spectatam, in physicam & moralem, quae rebus tribui potest, distingui, iam non tradam. Pauci praeterea sunt, qui ignorant. Id tantum monendum esse duco, quantitatem hic obversari moralem in determinanda pecuniae indole. Egregie rem explicuit PAVLLVS in l. i. pr. D. de contrah. emt. digna profecto, quin tantius pretii locum iam adcuratori trutinam perlustrem. Irreconsultus emtionis pretiique eminentis, sine quo nulla est emtio, naturam causasque, quibus originem debet, traditurus, pecuniae simul indolem perspectum reddit. *Origo emendi, inquit, vendendique a permutationibus coepit. Olim enim non ita erat nummus, neque aliud merx, aliud pretium vocabatur, sed vnus quisque secundum necessitatem temporum ac rerum, vtilibus inutilia permutabat, quando plerumque euenit, vt quod alteri superest, alteri destit. Sed quia non semper nec facile concurrebat, vt, cum tu haberes, quod ego desiderarem, inuicem haberem, quod tu accipere velles, electa materia est, CVIVS PVBLICA AC PERPETVA AESTIMATIO difficultatibus permutationem AEQUALITATE QUANTITATIS subueniret: eaque materia FORMA PVBLICA percussa, vsu dominumque NON TAM EX SVBSTANTIA praebet, quam EX QUANTITATE: nec ultra merx vtrumque, SED ALTERVM PRETIVM vocatur.* Ex hac PAVLLI oratione haud difficile intelligimus, rem quandam introductam esse, quae omnium reliquarum rerum vice fungitur, & quae pretium dicitur. Verum haec rei determinatio fieri non poterat, vt nimirum omnium aliarum rerum vice vna res fungatur, nisi publica ac perpetua aestimatio illi tribueretur. Quo facto, opus erat externis signis, quibus respectu publicae ac perpetuae huius aestimationis, ab omnibus aliis rebus discerni possit. Hinc ad illam forma publica accedere debet. Haec forma signum est publicum perpetuae aestimationis, qua res illa in negotiis humanis fungatur. Quare ad pretium constituendum duo requiruntur 1) materia

quaedam ex rerum numero electa 2) forma publicae ac perpetuae aestimationis ergo impressa. Sed cum pretium in sensu vulgari idem significet ac valor, hic vero omnibus rebus propter utilitatem, quam praestant, tribuitur, manifestum est, alio & strictiori significato obuersari pretium h. l. ICto, qui de pretio in emtione venditione obuius loquitur, cuius auxilio illa a permutatione discernitur; quodque ideo *pretium eminens* dicitur, quia intuitu valoris pro omnibus aliis rebus substitui potest. Pretium nimirum in genere sumtum, si loquendi usum aduertimus, est res, quae quoad valorem vice alterius rei fungitur. Valor autem rei est quantitas utilitatis, quam res praestat. Hinc *pretium est res, quae quoad quantitatem utilitatis, quam alia res praestat, pro illa substitui potest.* Verum illa res, quam ut pretium alterius rei spectamus, vel publicam ac perpetuam aestimationem accepit, qua omnium aliarum rerum vice fungatur, vel minus. Priori in casu, *pretium eminens* vocari solet. Pecunia numerata est idem ac pretium eminens, quod & vsus loquendi vulgaris comprobat. Quamobrem ex Romanorum lingua pecuniae notionem complete percepturus, hac ratione illam deriuare debet: Pecunia in genere est res patrimonio subiecta l. 88. 178. & 222. D. de V. S. quae vel publica accedente ac perpetua aestimatione destinata est, ut aliarum rerum omnium vice fungatur, seu quod idem est, valorem omnium reliquarum rerum determinet, vel non. Illo in casu est *pecunia numerata*, quam hodie simpliciter pecuniam dicimus. Hanc pecuniam igitur non constituit materia, ex qua composita est, verum publica potissimum & perpetua aestimatio materiae imposita. Haec porro aestimatio vi summi imperii definita, quantitatem seu numerum in pecunia constituit. FRANC. HOTOMANNVS *Illustr. Quaest. XV.* CORN. VAN BYNKERSHOEK *Obs. Iur. Rom. Lib. I. cap. 9.*

Explicatis iam pecuniae notionibus, propositionem, quae in hac descriptione est momenti haud exigui, facili nunc negotio conficere possumus: *pecuniae nempe numerationem rei fungibilis dationem inuoluere.* Si enim pecunia numeratur, res in alterum transfertur, quae publicam ac perpetuam aestimationem recepit, vi cuius omnium rerum vice fungitur, hinc

res

res alteri datur, quae in solo suo genere utilitati humanae iam inferuit, ubi igitur tantumdem ex eodem genere, intuitu nostri patrimonii, nobis idem est. Verum hac determinatione rerum fungibilium indoles absoluitur (§. 2). adeoque pecuniae numeratio non potest rei fungibilis dationem non complecti. Quae etiam ex notione Romana luculenter patet veritas huius propositionis, cum ICtus in l. 2. §. 1. D. de reb. cred. rerum fungibilium indolem prosecutus fuerit, atque inter illas, quae numero aestimantur, res retulerit. Verum hoc interest inter pecuniam numeratam, aliasque res, quae functionem in suo genere recipiunt e. g. frumentum, vinum, oleum, quod haec pro rebus fungibilibus habeantur ratione quantitatis physicae, non ratione aestimationis. Quod enim plus minusue valeant, hoc illoue tempore, nihil ad illorum genus adinet, cuius virtute res fungibiles spectantur. Solummodo numerus, pondus mensuraque consideratur, quisque numerus modiorum, ponderis, amphorarumque fit, quo illarum quantitas constituitur. Contra nummus pecuniaque non corporis, sed aestimationis perpetuae quantitate constat, quae a lege definitur publica, atque a priuatorum arbitrio non pender. Aliarum omnium rerum autem incerta est aestimatio, utpote quae non ex legis sanctione, sed pro raritate aut vilitate, modo pluris, modo minoris aestimantur. Caeterum nihil de iure eudendi immutandiue nummos iam differendi animus, solo potius respectu circumscriptus tractatus, quem pecunia publico imperantium suffragio definita, ad patrimonium negotiaque eorum sortitur.

§. IV-

Confictoria quaedam ex thesi §. antec. eliciuntur.

Perpensis iam pecuniae notionibus, ante omnia succincte explanabo, quae ex rerum fungibilium amplexibus, pecuniaeque natura certe conficiuntur.

1) *Ad pecuniae numeratae constitutionem in genere duo requiruntur, alterum, publica eius aestimatio seu valor suprema imperantium auctoritate impositus,*

fitus, alterum, materia seu nummorum corpora. Sine publico enim valore imposito pecunia non concipitur (§. 3), & quantitas sine corporibus existere nequit, ipsaque, quam nummi habent, aestimatio earundem quantitas est (§. cit). Quamobrem duo haec sunt pecuniae constitutiva, si in toto suo ambitu illam consideramus. Verum, si pecunia numerata spectatur, quae talis, non materiae seu corporis nummorum, sed, quam reipublicae decreto accipit, aestimationis habendam esse rationem, rei natura omnino deposcit. Ipsa enim materiae electio, cui valor publica lege statuendus, ad Imperantis plane pertinet arbitrium, a ciuibus pro norma rerum suarum pretii habendum. Quo circa efficitur, hanc materiam forma publica percussam, virtute aestimationis illi impositae, non propter ipsius materiae qualitates, haud amplius considerari posse tanquam mercem aliquam, sed ipsa pretium eminens omnium rerum merciumque vnicum habenda est. Eandem sententiam nobis PAVLLVS certe praeiuit, cuius mentis integritatem §. antec. exposui, pecuniae originem adcurate, reque in pecuniam euecta eandem a mercium numero penitus nunc discerni exponens, his verbis: *nec ultra merx verumque sed alterum pretium vocatur.* Quare extra dubitationis omnis punctum vindicamus, in pecuniae datione accipientem nummorum corporis fieri dominum, licet respectu dantis remanere possit ipsius aestimationis proprietates. In pecuniae enim datione non ad ipsa respicitur nummorum corpora, quae dantur, sed ad valorem, publica auctoritate definitum, accipiensque pecuniam in vsu suos conuertere non potest, nisi singulorum nummorum proprietatem consequatur. Quibus positus ad intelligendum facile est.

II) *In pecuniae numeratae datione duplicem spectari proprietatem, alteram, in nummorum aestimatione, quamque relinet creditor, quantumvis nummos alii dederit, alteram, in nummorum materia, quae in pecuniae datione in accipientem transfertur.* Sed iam ingens mihi dissensionum obruditor cumulus! Eheu dominium fortis! Dominium rei fungibilis! Quanta haeresis? Quae cauillatio? Nostine dominium istud cerebrarium dudum a cordationibus iam radicibus fuisse extirpatum, dementiaeque manifestae specimen esse

esse quantitatis sine corporibus, quibus inexistat, proprietatem creditori tribuere? alto clamore obmouentium aduersariorum cohortes audio videoque. Sed inturbata adhuc rem sustineo cogitationum ferie. Nondum conclamata sunt vasa. Nec metuenda nobis rela. Nec manus cum vulgo conferere animus. Ex castris POMPONII, PAVLLI, immo ipsius PAPIANI militare decus esto. Delirantis ingenii esse, proprietatem quantitatis aestimationisue nummorum creditori ita adscribere, vt extra nummorum corpora sola aestimatio illa existere possit, lubens largior. Verum respectiue vtramque cogitari posse proprietatem, rerum notiones deposcunt, non re fragante veterum Iuris auctorum doctrina. Obiectum proprietatis antiqua quidem primitus iurisprudencia rem corporalem, quae substantiae physicae proprie capax, solum exhibuit, sed ad alias, quas incorporales dicunt, paulatim successu temporis extensa est notio. Proinde purioris doctrinae sunt PAVLLI meditationes in *l. r. D. de contr. emt.* quas §. praec. recensui, de pecuniae natura egregie differents: *eaque materia, forma publica percussa, usum DOMINIVMQUE non tam ex substantia praebet, quam ex QUANTITATE.* ICTus respectum, quem ad patrimonium nostrum habet pecunia, definiturus, duo prorsus a se inuicem distinguit in dominio, & quod secundum veteres idem est, in proprietate nummorum, alterum, quod ex quantitate sua, seu aestimatione publica lege imposta, & quidem principaliter nobis dominium praebet pecunia, alterum, quod in corporibus, quibus substantiam proprie adscribebant, nummorum locum sibi vindicat. Nec absurda PAVLLI commenta. Nonne enim res incorporales obiectum domini efficere possunt? Quis vnquam ICTorum tam corporalem notionem digerere potuit, dominium proprietatemue quasi rebus corporalibus inhaerere, aut, si cum philosophis loqui mauis, inter accidentia solum corporalis substantiae esse. Sola ignorantia, quid iuris auctores sub proprietatis substantiaeque verbo intellexerint, monstrosam definiendi rationem veluti per manus tradidit. Certe substantia rei dominiumque vsui eiusdem nudo in arte nostra opponitur. Hoc enim solummodo alicui competente, illius disponendi facultas valde restricta est. Sed

B

rei

rei proprietate gaudens, quascumque de rebus dispositiones moraliter possibiles iure suscipit. Iam pecunia non tam materia nummorum, sed publica ac perpetua aestimatione illis imposita constat, adeoque nihil impedit, quominus creditor, qui ab alio certam exigere valet pecuniae summam, de eadem omni modo disponat, ac vi proprietatis aliarum rerum fieri potest. Nec obiectorum discrimina proprietatis dominiue differentiam gignunt, aut eam plane tollunt. Sed ut omnes penitus eximamus serupulos, ita rationes subducimus: proprietas est ius, iura sunt facultates lege competentes, seu, quod idem est, morales; hinc quatenus proprietas alicui tribuitur, carenus illi comperat necesse est facultas in rei substantiam moralis, adeoque illius virtute quascumque dispositiones de re etiam citra eius usum suscipere valet. Hoc enim proprie est, quod Icti substantiam dixere. Iam vero creditor, qui alteri centum mutuo dedit, licet nummorum corpora apud alium existant, de pecuniae summa omni modo disponendi iure gaudet, quae certe proprietatis signa sunt; potest in aliquem transferre, vendere, alteri donare. Qui igitur fieri potest, ut proprietatem ad solas res, quae sensibus externis percipiuntur, adstringamus? Qualitas praecipua est rerum fungibilium, ut in illis ad corpora non reflectamus, sed tantundem nobis in proprietate illorum idem est (§. 2.). Quantitatem in pecunia separate absque corporibus cogitari posse, POMPONIVS in *L. 19. §. D. de cond. indeb.* & PAPINIANVS in *L. 97. §. 1. D. de solut.* satis manifeste docuerunt. Verum iam non diutius inhaerebo vberiori argumentorum expositioni, quibus aduersae DD. visiones debellari possent. Sed, qui rerum ex notionibus causam perspicere valet, superstitiosas in tenebris errantium diuinationes flocci habendas esse mecum iudicabit.

III) *Aestimatione nummorum vel aucta vel deminuta non potest reddi tantundem corporis nummorum, Et simul tantundem aestimationis.* Etenim si reddere velis tantundem corporis, quam accepisti, aestimatione monetae deinceps vel aucta vel deminuta, plus minusue aestimationis redderes, quam accepisti, & e contra si restitueres tantundem valoris, quantum accepisti.

cēpisti, plus minusue nummorum corporis, vt restituas necesse est. Quare impossibile est, sub hac hypothēsi idem aestimationis simul & corporis reddere. Adest igitur inter aestimationem nummorum atque corporum numerum conflictus. Iam quod praestantius est, praefendum erit. Verum sine omni controuersia in pecunia numerata aestimatio seu valor, publica auctoritate impositus, praecualer materiae §. 2, adeoque in hoc casu debitor tantundem aestimationis, in obligationem deductae, soluens, suae penitus satisfacit obligationi. Quo pacto etiam luculenter adparet.

4) *Debitorem, qui eandem aestimationem soluit, nec aliud pro alio, nec minus ac debet, soluere.* Quando enim eandem, quam promissit, aestimationem soluit, illud soluit, ad quod soluendum obligatus fuit. Sed aestimatio tantum fuit in obligatione. Hinc, qui eandem aestimationem soluit, nec aliud pro alio, nec maius minusue soluit.

§. V.

Causa monetae mutationis.

Duo ad nummos requiri constitutiuā, alterum, materiam, ex qua euduntur, alterum, publicam aestimationem, sine qua pecunia nulla obuerfatur, quaeque in nummis numerus & quantitas dicitur Iure ciuili (§. 3), iam tradidi §. praec. Imperantis est, definire ex quam materia eudendi sint nummi. Eiusque est, singulis monetae speciebus aestimationem seu valorem publicum statuere, quo in commercio negotiisque ciuium constarent. Quare ad intelligendum haud difficile est, rei monetariae curam ad haec duo capita redire, quae si lege definiuntur, *norma rei monetariae* inde oritur, ex qua eiusdem rectitudo iudicanda est, quamque *monetae bonitatem* vocare vulgo consueuerunt. Hinc monetae bonitas est *relatio valoris materiaeque eiusdem ad normam lege definitam*. Sed non semper hic bonitatis monetalis conceptus vsu seruat, cum ipse valor monetariae materiaeque, abstrahendo prorsus a relatione illius ad normam rei monetariae, huius bonitatis nomine saepissime veniat. Iam vero circa monetam, vel eius materiam, qua constat, vel eius valorem aestimationemue

consideramus. Priori in casu bonitas eius *intrinseca*, posteriori autem *extrinseca* spectatur. Intrinseca bonitas monetæ vel quoad materiam metalli, ex qua perfecta est, vulgo das Korn, vel quoad pondus eiusdem, vulgo der Schrot, e. g. quot floreni ex marca Colonienſi cudendi ſint; ac quanti ponderis ſinguli floreni eſſe debeant. Uſum loquendi, quem adoptauimus genuinum eſſe, vel ſola *Conſt. Elector. Part. 2. conſt. 28.* docet, verbis: da der Valor und der Werth, und bonitas extrinſeca verändert, & deinde alſo auch, wenn Schrot und Korn, und alſo bonitas intrinſeca an der Münze verändert wird. Quibus poſitis, facili negotio concipitur, *toties monetæ bonitatem extrinſecam mutari, quoties æſtimatio eius vel augetur vel minuitur.* Bonitatis vero intrinſecæ mutatio duplici modo contingere poteſt 1) *ſi pondus monetæ legitimum adimitur, eadem metallorum maſſa retenta;* & 2) *quando ex materia, quam rei monetariæ norma definiuit, viliori metallo admixta, nummi cuduntur.* Sed omnino fieri poteſt, monetam intrinſecæ tam quoad pondus, quam reſpectu materiæ qualitatis, ſimul mutari. Vriusque extrinſecæ & intrinſecæ mutationis monumenta perquam plura exhibent moratorum gentium de rebus geſtis annales. *PLINIVS hiſt. libr. 33. cap. 3.* libræ pondus aeris imminutum eſſe bello Punico, teſtatur; conſtitutumque eſſe, vt aſſes ſextantiario pondere ferirentur, quinque inde partes lucri factas, diſſolutumque aes alienum poſtea. Q. Fabio Maximo Dictatore aſſes vniciales factos, dimidiumque rempublicam ſic lueratam fuiſſe; Mox lege Papiria ſemiunciales aſſes factos, & denique Liuium Druſum in Tribunatu plebis octauam partem aeris argento miſcuiſſe. In Germania cum diu olim multumque, antequam Ferdinandus I ſceptra tenuit, inter varias viciffitudines fluctuaret re monetariæ cura, vsquedum in comitiis Auguſtaniſ anno 1559 prima conderetur rei monetariæ germanicæ ordinatio. Sed tam deprauatæ inueteratæque iam conſuetudini inſufficiens medela. Definita enim quidem aurum inter & argentum proportione per hanc monetariam legem, determinatoque cuiuslibet nummi pondere iuxta marcam Colonienſem, pariter ac qualitate materiæ ex nobilioribus metallis, inferiori quodam ſaltem leuiter admixtis, compoſitæ; mox tamen circa initium

tum Seculi XVII. profusam sibi sumserunt licentiam monetas minoris valoris, quoad intrinsecam bonitatem valde contaminatas tanta copia fabricandi, ut nummi maiores, iusti ponderis metallique, vel plane inde consumerentur, vel aestimatione sua ita adcreverent, ut summa rei monetariae perniciēs, quam Germania vel vnquam experta est, die *Stipper und Wipper Zeit*, inueheretur, atque acui huius calamitatis, si quid mei iudicii est famosissimam, quae & in sequentibus temporibus penitus aboleri & eradicari haud potuit, distinctionem, inter species & current-Gelde, potissimum natales suos debere, compertum habeo. Equidem tanto malo obuiam ire studuerunt Caesares Germanicaeque Proceres, maxime cum conuentiones Zinnesis ac Lipsiensis primum inter serenissimas, Saxoniam, Brandenburgicam & Brunsvicensem Domus initae, conclusis deinde Imperii, exceptis saltem quibusdam capitibus, aut vltiori comitiorum deliberationi seruatis, tanquam normae rei monetariae vniuersales firmatae atque stabilitae fuerint. Sed nihilo minus irriti omnino fuerunt conatus, & post tantas vicissitudines adhuc hodie desideramus rei monetariae emendationem certitudinemque, cum nouioris monetae genera in dies magis magisque contaminari, veteris autem immensum in modum aestimatione augeri, quotidiana fere testatur experientia. Perpenis igitur bonitatis intrinsecae & extrinsecae quas dedimus, notionēs, parum difficile adparet, *monetae bonitatem extrinsecam semper auerere respectu ad nummos habito, quorum bonitas intrinseca villiori materia constructa est.*

§. VI.

Consecraria quaedam secundum notionēs §. praec. euolutas deriuantur.

Collatis iam intrinsecae monetarum extrinsecaeque notionibus cum illis, quae §. 4. subministrauimus, principiis, absque omni prorsus negotio conficimus:

i) *Toties bonitatem pecuniae extrinsecam solum in obligatione esse, quoties intrinseca bonitas, qua nimirum pecunia constare debeat, legitima primatorum dispositione non determinata fuit.* Bonitas extrinseca monetarum est

illa, quae ex valore, siue aestimatione publica nummis imposita, oritur (§. praec.). Verum aestimatio publicae monetae formam eius constituit, cuius auxilio illa ab omnibus aliis rebus distinguitur, merciumque numero eximitur (§. 3.), materia vero, ex qua singuli cuduntur nummi, minus principaliter in pecunia numerata spectatur (§. 4.). Quod & PAVLLI commentationes luculenter confirmant, verbis supra expositis: *aeque materia forma publica percussa usum non tam ex substantia praebet, quam ex QUANTITATE.* Hinc ponamus, aliquem ad praestandam certam pecuniae summam obligatione teneri, intrinsecamque bonitatem, qua pecunia soluenda gaudere debeat, legitima priuatorum dispositione non determinatam esse, consequens sane est, debitorem, qui pecuniam soluit secundum valorem monetae publicae, suae satisfacere obligationi, nihilque amplius quidquam ab eo iure exigi posse, dum tantumdem soluit, quod praestare tenebatur. Quo circa, si etiam secundum bonitatem, quae tempore contractus aderat, intrinsecam, nummos creditor exacturus esset, debitorem priuata dispositione ad illam seruandam simul adstrictum fuisse; necesse est. Sed quoad intrinsecam nummorum qualitatem nihil inter partes determinatum fuit (per hypoth.), adeoque in hoc casu creditor, qui nummos accipit eiusdem valoris, prouti publico usu aestimantur, id certe consequitur, quod illi deberetur. Quibus itaque positis, *nummorum bonitatem* intrinsecam non in obligatione esse, nisi dispositione expressa ad illam praestantur debitor obligatur. Arque eo magis hypothesis, quam formam, iuris analogiae principiisque conuenit, cum nemo recusare possit, ut suscipiat monetam iussu principis percussam, quam subditorum obligationem olim etiam sanctione poenali munierunt, idemque ad ARINTHEVM Pr. Pr. L. 3. C. de vet. num. potest. rescripserunt. *Vniuersos auctoritas tua proposito edicto commoneat, obryzatorum omnium solidorum VNIFORME PRETIUM postulare, capitis scilicet supplicio puniendo, qui vel iussa maiestatis auaritia coecitate contemserint, vel aeternales vultus, dum fraudibus sudet, duxerit violare.* Simili modo rescripserunt VALENTINIANVS & VALENS AVGG. in L. I. C. eod. Nec turbat, quod l. c. Imperatores adie-

cerint: modo et debiti ponderis sint, & speciei probae. Nam cuius ponderis esse debeant nummi, cuius speciei materiaeque decernit Imperans, debitumque tandem pondus & species materiae proba solum sunt, quae voluit ac ordinavit Princeps. Eius est, utramque nummorum bonitatem definire & si valor illis semel auctoritate principis impositus est, perpetuam accepisse aestimationem, certum est. Non est, quod moneam, in ea significatione perpetuam aestimationem illis non tribui, ac si illa nunquam mutationi obnoxia sit, quod utique principum ex decreto fieri potest, & saepissime fieri, saepiusque iam factum esse, vel sola temporum nostrorum ratio testatur. Sed ideo dicitur perpetua aestimatio, quod a priorum arbitrio plane non pendeat. His igitur ex principiis, quae verba monetae pecuniaeque natura exigit, luculenter constare credo, quam peruersa sit illorum doctrina, quantumvis fere communem dixeris, & quod ego iurisprudentiae dedecori reputauerim, qui pecunia simpliciter in obligationem deducta, eius semper bonitatem intrinsecam, quae tempore negotii gesti adfuit, simul in obligatione esse. IO. PHIL. SLEVOGT *de rei nummariae mutat. Et augm. cap. 2. §. 9. seqq.* HENR. MELCH. SCHÜTTE in *diff. de eo, q. i. e. circa restitutionem mutui, mutata monetae bonitate §. 9. seqq.* AVG. LEYSER *spec. §29. med. 15* HENS. BERGER in *Oeconom. Iur.* aliique, quorum vero argumenta mox discutiam. His probatis atque animaduertis, eadem prorsus ratione propugnare audeo.

2) In illo etiam casu, quo genus monetae in solutione praestandum inter partes definitum est, debitorem non praecise obligatum esse, monetarum genus in intrinseca nummorum bonitate eadem, quae tempore contractae obligationis adfuit praestare, sed, si forsan, tempore inter contractum & solutionem intermedio bonitas intrinseca, vel quoad materiam, vel quoad pondus mutata fuerit, sufficit, debitorem determinatum monetae genus praestare in eadem bonitate, qua tempore solutionis faciendae constat. Hoc enim in casu nihil inter partes definitum est, praeterquam genus nummorum in solutione praestandum; indeque non sequitur, defuitam simul esse bonitatem intrinsecam, qua genus hocce monetae exsoluendum sit. Ponamus, ante decem annos

ita

ira initam fuisse conventionem, daß Scius dem Lucio wegen der abgetretenen Lehngüter jährlich 600. Rthlr. in Golde bezahlen solle, ponamus porro monetae aureae bonitatem intrinsecam admixtione inferioris metalli deinceps contaminatam esse, Scius certe summam debitam in aureis recens cufis offerens, suae obligationi plene satisfacit. Praestat enim conventam pecuniae summam, praestat definitum monetae genus, idque soluit in illo valore, qui publica auctoritate impositus est. Bonitas enim intrinseca, qua tempore conventionis aurei constabant, simul in obligationem non deducta erat, adeoque omnis deficit ratio, cur debitorem ad eandem bonitatem intrinsecam, quae tempore obligationis ortae adfuit, praestandam, obligatus habendus sit. Equidem vulgo perhibent differentes, monetam non vnicè ex valore imposito, sed ex materia pariter atque pondere aestimandam esse, illamque eo pretiosorem esse, quo massa, qua constat, sit ponderosior nobiliorque, indeque aestimationem eius externam oriri, atque ideo eandem, quae tempore negotii gesti fuit, intrinsecam bonitatem praestandam esse, inferunt. ANDR. FACHINEVS controu. iur. cap. 10. FERDIN. VASQVIVS controu. illustr. Lib. I. cap. 2. n. 7. Equidem prius lubens concedo, verum consequentiam nego. Monetam sine materia non existere certum est, sed vtriusque bonitatis valoris nempe materiaeque qualitatis determinatio ad negotia eius spectat, qui ad clauum reipublicae fedit. Hoc facto nemini ciuium integrum manet, monetam nouam, quae bonitate intrinseca ab antiqua se distinguit, recusare, adeoque pacto aliaque dispositione valida opus est, si debitorem in certo monetae genere, certaque bonitate eius intrinseca seruata constringere velimus. Obloquitur SLEVOGT l. c. §. 8. *Nemo dubitat, inquit, quin apud exteras gentes, ex quarum usu & commercio discernendus verus nummi valor impositus, pluris futurus sit aureus, qui plus habiturus sit ponderis, quam qui minus. Plus etiam apud eos potest magnitudo & pondus materiae, quam auctoritas extranei Principis, cuius sit character. Sed sine omni negotio hoc SLEVOGTIO largior, quoties eum peregrinis gentibus negotium est. Inter gentes moneta tantum ratione materiae bonitatis ponderisque obuerfatur, adeoque*

que potissimum ut merx alia consideratur. Et si dicendum, quod res est, monetæ inter gentes publicam aestimationem deficere, nisi foederibus patrisque inter quasdam gentes percussis, de monetarum indole ac valore transactum sit. Alia autem omnis ratio obtinet inter subditos eius principis, qui nummos sic formari iussit. Et de eiusmodi causis tantum differendi locus est. Quibus igitur bene intellectis iam citra pulveris iactum advertimus.

3) Creditorem, qui aut 1) certum genus monetæ, aut 2) certam bonitatem eius intrinsecam deposcit, imo et 3) alium valorem monetæ exacturus est, qui currit tempore præstandæ solutionis, pacto adiecto de his omnibus sibi prospicere debere. Natura enim pecuniæ est, ut aestimatione sua publica fungatur (§. 3). Quare qui eandem solvit aestimationem, ad quam solvendam adstrictus est, suæ satisfacit obligationi suoque creditori. Verum utique fieri potest, aliud simul pacto adiecto determinari, quod quidem ex natura rei sua sponte non sequitur, cum illa tamen consistere potest. Quæ autem negotio non inesse præsumuntur, adeoque pacto eum in finem adiecto aliæ legitima dispositione opus est. Quo circa manifestum est, contra creditorem fieri interpretationem, quoties aut certum genus monetæ, aut singularem intrinsecam bonitatem, aut denique valorem, qui currentem iam excedit, a debitore suo, qui ad hæc omnia specialiter obligatus non est, præterditur uterque. Singulare enim quid deposcit, quod ex monetæ pecuniæque numeratæ natura non adparet, adeoque clarius loqui debuisset, qui peculiare commodum circa negotium quaerit. Quibus neglectis suæ imputer id incuriæ maxime, si verba pacti concepit, aut concepi curavit. *L. 39. D. de pactis.*

§. VII.

Casus monetæ soluendæ, circa mutationem eiusdem obvenientes, indicantur.

Tandem disquisitione non adeo indigna succedit quaestio, cum rei monetariæ mutationibus arctiori nexu iuncta: *virum in solutionibus tempus*

contractus, an vero tempus solutionis spectandum sit? quae inter innumeras DD. diffensiones, ut fieri solet more maiorum, in hunc usque diem fluctuat, ac toties contentionum ferra reciprocatur, quoties vel leuissima, ne dicam de vniuersali, contingit nummorum mutatio. Non desunt, qui in omni casu, nulla prorsus discriminis habita ratione, ad contractus perfecti tempora recurrendum esse, satis operose contendunt. Non desunt vero, qui contraria prorsus via incedunt, nullumque aliud tempus, quam solutionis faciendae, admittunt. Tandem non deficiunt erciscundi, qui mediam amplectendo rationem, rumpunt filum dissecantque nodos plerumque magis gladio, quam ut soluant. Sed a ianua aberrarent, qui vni alteriue sic pugnantium DD. opinioni calculum adicerent. Equidem dissonae inter se sunt illorum visiones, nihilque commune inter se habent, praeterquam, quod indeterminatis notionibus principiisque, interpretatione legum infelici maximeque interdum sinistra, constructam theoriam profitentur. Sed in alia omnia abeundum esse, ipsa rei natura, & liquida iuris decreta efflagitant. Quamuis enim pecunia numerata ex potissima sua aestimatione, publico Imperantium arbitrio ordinata, formam accipiat (§. 3), adeoque, qui monetam soluit tempore solutionis receptam iustamque, suae semper obligationi satisfecisse videatur (§. 4.), merito tamen discrimina negotiorum, quibus pecuniae solutio in obligationem deducitur, euoluenda sunt. Quamobrem, ut determinatis absoluamus propositionibus dogmatum nostrorum rationes, singulos diuersosque casus a se inuicem separabimus. Proinde, si aliquem ad certam pecuniae summam soluendam obligatum esse ponimus, vel certum simul monetae genus inter contrahentes definitum est, vel minus, seu generali pecuniae numeratae amplexu quantitatis eiusdem in obligationem deducta est v. c. Si Seius centum thalerorum Caio post lapsum sex mensium se soluturum esse, promisit. Quare duplicem iam vides hypothesin, quam rite, in casu tibi proposito, te distinguere oportet. Prior vero iterum distinguenda est, aut enim simul aestimatio adiecta est, qua singulae monetae species in solutione faciendae constarent, aut simpliciter tantum genus monetae, sine adie-

Et eiusdem valore, in obligationem deductum est. Magni sane momenti est distinctio, & profecto non ingenii exercendi causa excogitata est, sed discrimen in adplicatione valde decisivum, momentumque totius causae complectitur. Finge, sequens chirographum: Ich Endesunterschiedener bekenne, daß von Lucio 200 rthlr. an guten Golde empfangen habe, und verspreche solche Summe binnen Jahr und Tag in alten vollrichtigen Louis d'ors das Stück zu 5 Thaler, den Thaler zu 24 gl. gerechnet, wieder zu bezahlen, quod exemplum prioris subministrat casus. Sed lege sequens locationis conductionis instrumentum, ibique monetae quidem determinatum genus, attamen sine valore monetae specierum, verspricht Venulejus für die Nutzungen des Ihme solchergestalt verpachteten Ritter-Gutes, als ein wahres Pacht-Geld, jährlich die Summe von 1200 Rthlr. an guten vollrichtigen Louis d'ors zu zahlen. Quo pacto, si monetarum iam contingit mutatio, litigia inter creditorem & debitorem orta, nulla componuntur ratione solida, nisi oblatos, & iam decidendos casus exegeris ad tria haec discrimina, vti mox demonstrabimus. Verum enim vero alius iam & quartus accedit casus, si nempe certus monetae specierum numerus ita in obligationem deducitur, vt singulae iam exsoluendae sint. Fingamus, testatorem heredi iniunxisse legati praestationem: dem Seio 400 Stück Ungarische Ducaten in speciebus auszugeben. Quibus nunc collatis, quatuor nobis obuerfantur obligationis momenta, circa monetariae rei mutationem, quae contractus celebratos subsequitur, probe seruanda 1) si sola pecunia numerata, absque certo monetae genere expresso, in obligatione est, 2) si certum genus nummorum aestimatioque specierum definita: 3) quando genus quidem monetae, absque tamen aestimatione, determinatum in solutione praestandum est. 4) Si singulae nummorum species in obligationem deductae fuerunt. Quibus discutiendis iam operam nauabimus.

§. VIII.

*Quatuor obligationis discrimina §. praec. exposta generatim
discutiuntur.*

Quemadmodum ita, vt momentum totius, quam defendo, caussae extra dubitationem vindicarem, necessarium vtiq; sit, vt a vaga arguendi ratione, qua tot tantique viri collapsi sunt, prorsus me abstineam, ita profecto ea, quae §. praec. subduxi, rerum discrimina, quaeque in monetarum bonitatis mutationibus omne ferunt punctum, vberiori commentatione figillarim illustrabo, & quantum ad debitoris obligationem pertinet, haec §. generatim declarabo, paginis autem in sequentibus praecipuis contractibus negotiisque deinceps adplicaturus.

I. *Si igitur sola numeratae pecuniae quantitas in obligationem deducta est, NVLLO MONETARVM GENERE, ADIECTO, debitori integrum est, eiusque solo arbitrio relinquendum, quonam monetae genere solvere velit, modo 1) in eiusmodi moneta, quae tempore solutionis publice reprobata non est, & 2) iuxta valorem praesentem solutionem praestet.* In hac enim hypothese debitor praeter pecuniam numeratam nihil praestare tenetur, & qui conuentam summam soluit, obligationem suam impleuisse censendus est. Iam vero in eiusmodi casu debitor neque ad certum monetae genus, neque ad certam bonitatem nummorum intrinsecam in solutione seruandam obligatus est (§. 6.), consequenter ab eius dependet arbitrio, quonam monetae genere solutionem praestare velit. Quare, si nummos tempore solutionis publica fide receptos soluit, bonitatis illorum intrinsecae nulla amplius habenda est ratio. Proinde, quantumuis monera recens percussa eiusdem ponderis materiaeque plane non sit, ac ea, quae tempore obligationis constitutae expendebatur, illa tamen exigi nequit, nisi specialiter ad illam debitor se obligauerit. Quo circa etiam, si ponimus, mutatam quoque fuisse monetae antiquae bonitatem extrinsecam, quod semper in negotiis commercioque hominum contingit, quando nouiores nummi vilioris materiae, inferiorisue ponderis inuehuntur, debitor sane & in hoc casu non secundum valorem antiquum suo-creditori tenetur, sed aucti iam valoris vtiq;

vtique rationem habere potest in solutione, e. g. si singuli aurei quinque thalerorum pretio olim aestimarentur, qui praesenti aevo decem thalerorum pretio constant, debitor sane, in praesenti solutione, aestimationem praesentis temporis iure meritoque in suos conuertit vsus. Eadem fere ratione alteram quoque hypothesein extruendam esse, si certum nempe genus monetae quidem, sed sine adiecto valore in obligatione positum est, compertum habeo, quamque ob causam iam tenendum esse reor:

II. *Quoties certa pecuniae summa, simulque certum monetae genus, e. gr. 100 Rthlr. an alten vollwichtigen Louis d'or, attamen sine valore definito, quo singulae species in solutione venire debeant, in obligatione ponuntur, debitor quidem in definito monetae genere summam contentam solvere obligatus est, sed singulas monetae species nihilominus secundum praesentem illarum aestimationem, si forsan interea bonitas extrinseca huius monetae aucta fuerit, iure optimo in solutionem imputare potest.*

Etenim in hoc casu bonitas quidem cuiusdam generis monetae intrinseca, quam debitorem in solutione seruare velit creditor, sufficienter definita est, sed quoad valorem horum nummorum, siue bonitatem externam nihil inter partes dererminatum est, adeoque iuxta pecuniae numeratae naturam sola decisio, quoad hoc momentum, formanda est. Verum enim vero pecuniae numeratae ea est indoles, vt aestimatione publica constet (§. 3.), quam igitur si debitor in solutione praestet, id certe soluit, ad quod soluendum obligatus est. Proinde, si nihil quoad intrinsecam bonitatem, vel extrinsecam inter partes specialiter actum sit, iuxta regulam lites desuper oriundae componi debent, quae vero deposcit, vt ad praesentis temporis, vbi de solutione praestanda queritur, valorem monetae perspicimus. Sed pacto eum in finem adiecto obligationem debitoris magis determinari posse, vulgati iuris est, expeditque paciscentibus, vt verba obligationis distincte concipiant, quia alioquin contra creditorem, qui nempe regulam, quam pecuniae natura constituit, transgre-

ditur, & singulare commodum, cum nimio forte debitoris detrimento coniunctum, sibi in hoc casu conquirere studet, interpretatio contractus facienda esset. Quibus perspectis, ad intelligendum facile est:

III. *In illo casu, ubi non certum solum pecuniae genus, sed etiam singularum specierum aestimatio in obligationem deducta est, debitorem, tam conuentum monetae genus, quam & adiectam singulorum nummorum aestimationem, in solutione praestare obligatum esse; quantumuis valor veteris monetae etiam immensum in modum auctus, monetaeque recentioris bonitas intrinseca valde deminuta fuerit.*

Quamuis enim pecunia in obligatione posita, regulariter ad aestimationem illa sit, in hac tamen hypothese pacto expresso aliaque legitima hominum prouisione aliud definitum fuit, & cum nulla iuris ratio refragetur, quo minus eiusmodi dispositioni standum sit: consequens certe est, vt debitor praeter quantitatem promissam, in hoc casu, & definitum nummorum genus, & adiectam illorum aestimationem in solutione praestare teneatur. Idem confirmat PAVLLVS in L. 50. *D. de Solutione*. Iurisconsultus proponit speciem, ubi debitor aurum promissit, aes autem soluit. Quaerebatur, vtrum debitor aes soluendo liberaretur? PAVLLVS negat sequentibus verbis: *Si, cum tibi aurum promississem, ignoranti, quasi aurum; aes soluerim: non liberabor.* Quare tenor conuentionum, aut quid aliter inter partes actum sit, in hoc casu praecipue inspiciendum est, idemque etiam, eodem iure, in ea hypothese propugnamus, quando.

IV. *Singulae nummorum species in obligationem deductae sunt, quo casu nulla earum valoris, quo tempore solutionis funguntur, habenda est ratio.* Illud enim debet esse in solutione, quod est in obligatione. Iam vero nummorum species singulae in hoc casu in obligatione positae sunt. (vid. §. 7.) adeoque debitor a sua obligatione se liberare non potest, nisi ipsas nummorum species soluat.

§. IX.

De solutione pecuniae mutuatitiae post monetae mutationem.

Rerum fungibilium pariter atque pecuniae numeratae notionibus, indeque dependente debitoris obligatione in solutionibus generatim (§. 2. 4) expositis, ut et monetae mutationibus, tam quoad bonitatem extrinsecam, quam intrinsecam, & quae inde proficiuntur, obligationis discrimenibus (§. 5. 8.) adumbratis, tandem propterandum est ad legitima in diversis contractibus negotiisque, accedente nummorum bonitatis mutatione statuenda principia. Verum enim vero vel ideo ante omnia discutienda nobis videtur solutio pecuniae mutuo acceptae, quod infinitis fere difficultatibus dissensionibusque maxime perturbata fuerit, eum in reliquis omnibus contractibus ad veritatem propius sensim accesserit communis interpretum schola. *Mutui naturam optime explicuit, omnis iurisprudentiae solidioris aeternum decus, IACOBVS CVIACIVS Obseru. Lib. XI. cap. 37.* Et constat, ad eum contractum eiusmodi res requiri, quae dari, consumi & tamen restitui possunt, quaeque sine respectu huius illiusque corporis, pondere, numero, ac mensura valent, utpote in quibus non eadem species, sed genus attenditur. Ita ex PAVLLI in l. 2. §. 1. *D. de Reb. cred.* definitione aliisque Juris locis in hanc rem protritit adparet, quibus consentit CAIVS *libr. III. tit. 2. §. 1. Fragm.* Illas res fungibiles ex loquendi vsu diximus (§. 2.). Mutuum non nisi in rebus fungibilibus consistere potest. Quare illud erit *contractus realis, ubi vsus rei fungibilis alicui ita conceditur, ut tantundem ex eodem genere restituat.* Non est, quod moeneam, iure Romano mutuum esse gratuitum, hodie autem vsuras admittere, earumque promissione illud in contractum stricti iuris non amplius degenerare, ac iure civili factum est. AVGVSTIN. LEYSER *Specim. 130. meditat. 3.* mutuum adhuc hodie gratuitum praesumere iubet. Id LEYSERO ex facili largior, mutuum & nostra aetate gratis concedi posse. Sed si ex eo, quod pluribus casibus fieri solet, certe praesumptio desumenda, LEYSERVM rationes suas male composuisse, palam est. Me quod adinet, praesumptionem gratuiti mutui pro qualitate personarum demum censeferi. Fin-

ge,

ge, te a iudaco, argentario & id genus foeneratore, mutuum fuisse pecuniam, nullumque foenus te promississe, an ideo gratuitum praesumendum erit? Valde dubito. Sed iam taedet minutus persequi. Quod igitur ad debitoris obligationem adinet, illa restitutione tantundem eiusdem generis absoluitur. *Sed quomodo hac obligatione iam se expediet debitor mutuatitiae pecuniae?* Obtinuit fere vsu vulgata doctrina, eandem & pecuniae quantitatem, & ex eodem monetae genere, quo debitor accepit, restitui necesse esse. Rei fungibilis notionem id deponere, sibi aliisque suadent. Harum natura duce PAVLLO l. c. est, *ut in genere suo functionem recipiant per solutionem, quam specie.* Quamvis propter verba ICTI, quae intricatiora sunt, prolixè videas velitari interpretes, attamen consuetudine fere inualuit, ea sic accipienda esse, ut, post antiquiores nonnullos, accepit HUGO DONELLVS in *Comm. ad h. l. magis* in genere suo solutionem recipere per *functionem, quam in specie.* Sed CORNELIO van BYNCKERSHOECK, Iurisconsulto humanissimo, alia illorum interpretatio magis comoda videtur, quae cum verbis PAVLLI eiusque dicendi ratione optime conuenit. Integra ICTI saluaque seruat verba Vir summus, atque subintellecto *tam*, quod & saepius sub expresso *quam* subintelligere licet, ut iam fufius alii perorarunt, planam eius reddit mentem, ac si PAVLLVS dixisset, mutuum duntaxat in fungibilibus consistere, quia ea, dum soluntur, *tam* in genere satisfaciunt (cum alterum alterius vice fungatur) *quam*, si in specie redderentur. Omnium autem, quas PAVLLVS expertus est, emendationum longe pessima est, quam IAC. GOTHOFREDVS de *funct. & aequal. in mut. pag. 28. seqq.* induxit, qui pro *quam specie* perperam legit *aequam specie*, h. e. aequae bona. Sane, si vel vnquam infelici critices libidine casta Themidos sacra quis penetrare ausus est, certe, GOTHOFREDE, Te huius criminis accusamus. Quanam fronte tantum Tibi arrogas? Cur PAVLLO tuum *aequam specie* obrudere studes, qui ab hoc sensu longe est alienus? Quanta audacia! quae grassatio? Substituas tuum *aequam specie*, quid veri intellectus inde? certe nihil, ferro medicinam quaeris, vulnera & cicatrices PAVLLO inferis, cuius integritas antea palam erat. Juris-

consul-

consultus neququam in ea est haeresi, ac si debitorem semper in specie aequae bona reddere oporteat. Non omnium rerum fungibilium eadem est ratio ac eadem constitutio. Magnum utique inter pecuniam numeratam, aliasque res, quae genere suo funguntur, cernitur discrimen, si peculiarem illarum naturam consideramus. Quibus igitur discussis, iam quaestioni, utrum debitor pecuniam mutuo acceptam in eadem bonitate & ex eodem genere, quo accepit, reddere teneatur? satisfacere possumus: veluti, si debitor centum in moneta aurea mutuo acceperit, an & in eodem genere tantumdem reddere stricte obligatus sit? Si pecuniae indolem, quam supra exposui, perpendimus, rationes nostras ita subducendo totum, conficimus negotium, abstracturi iam ab eo, quod specialiter inter partes gestum est: Pecunia quantitatem suam ex publica ac perpetua aestimatione sortitur (§. 3.), quam ob rem, qui eandem aestimationem reddidit, quam accepit, tantumdem restituit. Sed quoad genus bonitatemque nummorum adesse videtur nodus, quem igitur ut magis, quam secundo, solvamus, operam navabimus. Bonitas monetae est vel intrinseca, vel extrinseca (§. 5.), adeoque quaestio oritur, utrum debitor vel in eadem extrinseca, vel intrinseca, pecuniam mutuo acceptam, vel denique utraque simul servata bonitate, qua creditor illi dedit, reddere obligatus sit. Sequentem fingamus casum. *Scius anno 1755. a Lucio centum thal. accepit. Lucius hanc summam in moneta aurea numerabat. Singuli aurei tunc temporis quinque thalerorum pretio aestimabantur, & viginti aurei totam summam efficiebant.* Iam si ex eodem genere, eademque bonitate reddenda est pecunia mutuatitia, palam omnino est, Scium non aliter liberari, ac si 1) in moneta aurea totum debitum, 2) in eiusmodi aureis, qui singuli anno 1755. quinque thaleror. pretio aestimati fuerunt, & denique 3) viginti species solvendo dederit. Quo facto sane debitor tantumdem ex eodem genere atque in eadem bonitate, tam intrinseca, quam extrinseca reddidit. Itane est debitoris mutuatarii obligatio? Equidem communis DD. schola sic putat. Sed ego commentitium reputo. Pecuniae indoles in adversam me deflectit sententiam. Causam iam recitabo. Et quidem demonstra-

bo, debitorem ex mutuo, 1) neque ad solvendum ex eodem genere nummorum, quod accepit, nec 2) in eadem bonitate tam intrinseca, quam extrinseca, qua nummos mutuo illi dedit creditor, iuris necessitate teneri.

§. X.

Debitor non in eodem monetae genere pecuniam mutuatitiam solvere tenetur.

Quae quumita sint, primum membrum §phi praec. debitorem nempe ex mutuo ad summam mutuo acceptam, ex eodem monetae genere, quod accepit, solvendam, nulla iuris necessitate teneri, iam discutiendum est, quod extruitur sequentibus rationibus.

I) in mutuo pecuniae, qua talis, corpora monetae non sunt in obligatione, sed quantitas eius aestimatione publica.

II) Alia moneta creditori reddi potest, ac illa fuit, quam dedit. Priorem propositionem inde deriuamus, quod, si non ratione aestimationis publicae, sed respectu corporis in obligationem duceretur, tanquam merx alia mutua interueniret. Ponamus me aurifabro quatuor marcas argenti puri & infecti mutuo dare, ea lege, ut post quatuor menses tantundem argenti puri reddat. Nonne mutuuum argenti hac specie obuersari concederes? commodatum neuiquam, nisi talpa coecior sis. Ponamus autem, me centum thaleros in argentea moneta Caio mutuo dare, sub lege tantundem restituendi: Iam quid, quale discrimen inter haec mutua? Hoc est, nisi me omnia fallunt: in priori specie ipsum corpus argenti in obligatione est, atque tantundem argenti puri, quatuor marcas nimirum reddere debet mutuarius, in posteriori autem argentum quidem quoque datum, sed quatenus pecuniae obiectum est. Hinc priori casu tanquam merx alia consideratur, sed posteriori in casu, qua pecunia numerata, h. e. quatenus forma publica percussa aestimationem perpetuam, Reipublicae ex decreto, recepit.

Vtroque in casu vero qua res fungibilis spectatur. Quamuis enim in priori tanquam corpus in obligationem veniat, ideo tamen, qua species, a contrahentibus neuiquam spectatur, sed quatenus

tenus in genere suo functionem recipit per solutionem, quoniam creditori aequè satisfaciit debitor, si aut idem argenti corpus in specie, quod illi datum est, aut ex eodem genere tantundem reddit. Iam si ponimus mutuum pecuniae numeratae, tunc *usus sane rei, quatenus forma publica percussa accepit aestimationem perpetuam, alteri conceditur, ita ut tantundem restituat* (§. 3.), consequenter tantundem ex eiusmodi re idem est intuitu patrimonii nostri (§. 2.), adeoque pecunia, intuitu huius publicae aestimationis, recipit functionem per solutionem, seu vicem eorum subit, quae data sunt. Finge ducenta, centum thaleror. in nummis aureis, & centum in argentea moneta, sane vnum ex his duobus mihi idem erit in relatione ad patrimonium. Quid igitur inde? Certe hoc: in pecuniae numeratae mutuo, illa ratione aestimationis publicae in obligatione posita est, hincque ad nummorum corpora in eiusmodi mutuo non attenditur, nisi aliud specialiter actum sit, quod vtiq; fieri posse, ex sequentibus paginis etiam luculenter constabit. Sed hic sermo solum est de natura mutui in pecunia numerata celebrati, quae licet dispositione priuatorum mutari possit, attamen pro regula tam diu praesumptio pugnat, quo contrarium non adparet. Pecunia in dato quodam casu, vbi mutuum celebratur, a contrahentibus vt pecunia, & simul vt merx potest spectari, sed posterius pactum adiectum supponit. Idem liquidis firmatur iuris decretis. Pulcherrima est species, quam POMPONIVS l. 19. §. 2. D. de condict. indeb. proponit: *Si falso existimans debere, nummos solvero, qui pro parte alieni, pro parte mei fuerunt, eius summae partem dimidiam, NON CORPORVM, condicam.* Casus sequens est: summam quandam v. c. centum in debite solui. Nummi, quibus soluebam, erant communes. Quaerebatur igitur, vtrum condicere valerem dimidiam partem? Adfirmabat Iurisconsultus. Sed iam altera incidebat quaestio: vtrum ipsius summae dimidiam, an vero corporum nummorum, ab accipiente condicerem? POMPONIVS respondebat, partem dimidiam ipsius summae reposcendam esse. Manifeste igitur liquet, apud veteres, quoties pecunia data erat, quantitatem, toties, quae in pecunia est publica aestimatio, in obligatione fuisse.

se. Indebitum quidem hic Iuriconsulto obuerfatur, sed certe hoc in paf-
 fu illud a mutuo non diftinctum eſſe, nemo eſt, qui ambigat. Quamuis
 vero pecunia in mutuo, aliisque contractibus, virtute quantitatis ſuae mo-
 ralis in obligationem tranſigatur, huius indoli tamen minime repugnat,
 quo minus vt corpus etiam ſubſtetur, quod vtrumque fatiſ concinne expo-
 ſuit interpres humaniſſimus IOSEPHVS AVERANIVS *Interpret. iur. libr. 3. cap.*
IO. n. 3. 4. II. Et 26. Imo & vt ſpecies conſiderari poteſt *l. 3. Et 4. D.*
comm. l. 28. D. de uſufr. ABRAH. WIELING *Lectio. iur. civ. Lib. I. cap. IO.*
 Sed natura eius eſt praecipua, vt uſum non tam ex ſubſtantia, quam ex
 quantitate praebear praecunte ſic PAVLLO in *l. I. pr. D. de contrah. emt.*
 hinc in pecunia quantitatem, non corpora aeſtimari, iubent veterum de-
 creta, vt optime diſſerit FRANC. HOTOMANNVS *Quaeſt. illuſtr. quaeſt. XV.*
 contra CLAVD. SALMASIVM in *diſquiſit. de Mutuo pag. 152. ſi qq.* qui perpe-
 ram quantitatem de numero intelligebat, contra liquida PAVLLI verba.
 Numerus eſt potius pars aeſtimationis publicae pro vnitare aſſumta, hinc
 numerus in pecunia ab aeſtimatione ſua, publica forma illi ſancita, ſepa-
 rari nequit. Elegantem caſum exhibet CELSVS *l. viſt. D. de condiſt. cauſ.*
dat. vbi pecunia tamquam merx, non qua pretium ſeu pecunia numerata,
in contractum deducitur, quam GERARDVS NOODT V. CL. eleganti com-
mentario illuſtrat Probab. Lib. IV. cap. 4. quo vir ſummus argumentan-
 di ratione ſelecta diſputat, CELSVM peregrinam ſubintellexiſſe pecuniam,
 quae tamquam alia merx pro permutando ſeruo data fuerat, eamque ob
 cauſam, ſeruo non tradito, iam poenitentiae locum fuiſſe. Et ſane eſt,
 quod peregrina pecunia in alia ciuitate pro merce habenda, donec publi-
 co uſu vt pecunia numerata recepta fuerit. Quo caſu corpus horum
 nummorum, ac ſi rudis adhuc eſſent auri argentiue, in obligationem de-
 ducitur. Quibus vero perſpectis, differentia eius a vero pecunia nume-
 rata, quae ratione valoris ſui in obligationem redigitur, niſi contrahentes
 aliter diſpoſuerint, palam omnino eſt. Iam probaui, in mutuo numerata
 pecuniae corpora nummorum non eſſe in obligatione, aeſtimationem
 que pecuniae in eodem magis numerari, quae ſi rite perpenduntur, pro-

no inde sequitur alueo, nummos triplici modo in contractibus in obligationem perducere posse. 1) nimirum *tamquam pecunia numerata* 2) *ut merx alia*, seu *ut corpus* 3) *tamquam species*, seu *individuum*, prout supra exposui. Quare iam ad alteram progredior propositionem: *aliam*, nempe, *monetam pro alia reddi posse in expungendo debito*. Equidem vulgati iuris est, mutuo datum reddi debere simili pondere, numero ac mensura, sed merito explicanda regula ex ipsius rei natura, quae in creditum iuit, & pro discrimine rerum fungibilium accipienda est. Pecunia numerata aestimatione publica constituitur, quae ideo est res incorporalis, & eatenus in pretii quantitate sola consistit, corporumque multitudo ne quicquam spectatur (§. 3. 4). Quare si pecunia numerata mutua concessa fuerit, eius *numerus* ex quantitate seu valore publico aestimandus est (§. 3). Quocirca debitor pecuniam eodem numero reddit, si reddat eodem valore publico, ideoque nulla iuris ratio refragatur, quo minus aureos pro argenteis, argenteosue pro aureis nummis reddere possit. Etenim alterum, ut pecuniam acceperit, alterum, ut pecuniam reddit, quandoque una pecunia quantitate alteram aequet, totidem nummorum corpora, eandemque monetam, ut restituat, non necesse est. Nec aliter visum est iuris civilis auctoribus. FLORENTINVS saltem confirmat suo responso, quocumque propositum definit in *l. 65. §. 1. D. de verb. obligat.* Verba iurisconsulti sunt: *Sed est, in rei, quae promittitur, aut personae adpellatione, varietur, non obesse placet: cum stipulanti DENARIOS, EIVSDEM QUANTITATIS AVREOS spondendo obligaveris.* Multum sane argumenti nostrae, quam defendimus, causae ex FLORENTINI commentariolo adcrevit. Primum est, quod, qui pro denariis promittit aureos, non rem ipsam variet, sed solum rei appellationem, quemadmodum *seruo stipulanti Lucio, Domino suo, si Titio, qui idem sit, daturum te spondeas, obligaberis*, sunt verba FLORENTINI *h. l.* sequentia. Secundo, quod Iurisconsultus manifeste indicaverit, denarios, aureosque eiusdem quantitatis plane idem efficere, quantitatemque ideo in nummis id proprie esse, cuius beneficio in creditum irent contrahentes. FLORENTINO hanc germanam fuisse mentem,

tem, & sua verba satis probant, & vel exinde adparet, quod, si non congruisset interrogationi responsio, cum interrogatus de denariis, aureos sponderet, nulla sane verbis contracta fuisset obligatio. Si materia enim illorum spectatur, utique res satis distinctas esse, nemo ambiget, ideoque, si ad nummorum corpora veteres, in obligatione de pecunia contracta, praecipue animum induxissent, per rerum naturam fieri non potuisset, quin alter denarios stipulans, aureos alter promittens, in re ipsa consentirent. Quae quum ita sint, nullum quoque inde petendum est obligationis discrimen, quod in mutuo intercederet, quasi Iurisconsultus de verborum obligatione tantum, non de mutuo, dixerit. Neminem fugere potest, qui saltem leuiter iurisprudencia Pandectarum versatus, creditum omne, aut re, aut verbis, contrahi, nullumque discrimen inde in obligatione inductum esse. Proinde debitor ex FLORENTINI iudicio, qui argenteos accepit nummos, aureos reddendo, debitum expungere potest. Ideo Iurisconsultus denarios stipulantem proponit, cum & in contrahendo & rationibus conficiendis, pecuniae summam, aut nummis festertiis, aut denariis, exprimere soleret *l. 26. §. I. D. Depost. l. 40. de reb. cred. l. 21. D. de condict. indeb.* Immo ipsi Imperatores ARCADIVS & HONORIUS in *l. vn. C. de argenti pretio*, rescripto suo, tributa argento indicta, aureis solidis expungendi licentiam indulerunt. Sed apertius adhuc rem, ex pecuniae natura iam proficiscentem, SENECA *de benefic. Lib. VI. cap. 5.* testatur; nam *Et pecuniam dicimur reddidisse, quamuis numeramus, pro argenteis, aureos.* His igitur demonstratis, iam conficimus: *si in mutuo pecuniae numeratae nummorum corpora ipsa non sunt in obligatione, atque 2) alia moneta creditori reddi potest, pro illa, quam mutuo dedit, non potest non recta via, quam propugnamus, propositio inde sequi: debitorem nempe in mutuo numeratae pecuniae nulla iuris necessitate teneri, summam acceptam ex eodem monetae genere, quo numeratum illi est, soluendi.* Sed cum confusionibus, ut vulgo fieri solet, implicari videam, ipsam, quam iam exantlavi, quaestionem, monendum esse duco; valde diuersum esse: *utrum debitor pecunias numeratae ex eodem genere solvere teneatur? Et an*

ex eodem monetae genere reddendum sit? Posterius negavi, atque iam destruxi. Prius lubens concedo, & concedere debeo. Quamvis enim debitor in alia moneta, quam accepit, solutionem praestat, tamen ex genere adhuc pecuniae numeratae solvit, quod omnibus nummorum speciebus est commune. Quod ut eo melius adpareat, tenendum est: pecuniam numeratam solam esse aestimationem, seu valorem publicum, monetam vero esse illa corpora, quibus valor impositus est, quod discrimen & ex vernacula satis observamus, ubi vocem *Geld*, distinguimus a voce *Münze*, qua ipsae species indicantur. Certe, si minutias iam persequi & animus esset, & dissertationis cancelli admitterent, criticis animadversionibus prolixiori stilo illustrandi copia non deesset.

§. XI.

Debitor eandem monetae bonitatem, quam accepit, in pecunia mutua praestare non tenetur.

Hoc erat primum membrum. Iam succedit alterum, quod (§. 9.) indicaui, *debitorem scilicet in eadem bonitate, tam intrinseca, quam extrinseca, qua nummos mutuo illi dedit creditor, pecuniam acceptam reddere, nulla iuris necessitate teneri* (§. praeced.). Bonitas monetae intrinseca vel consistit in materia, qua composita est, vel in pondere eiusdem (§. 5.), hinc moneta, qua debitor expungit creditum, tum demum bonitate intrinseca eadem gaudet, qua constituebantur, nummi a creditori dati, si ex eadem materia conflata eiusdemque ponderis est, ac ea fuit, quam mutuo accepit, adeoque moneta, quae ratione materiae, seu substantiae corporalis, atque ponderis ab alia diuersa est, ratione generis quoque ab illa, ut differat, necesse est, v. c. moneta aurea, argentea & aerea. Enim vero debitor pecuniae numeratae nullo iuris vinculo adstringitur, ut in eodem monetae genere, quo mutuam accepit, creditori reddat (§. praeced.). Quare idem nulla quoque potest teneri obligatione, ut pecuniam mutuo acceptam, in eadem monetae bonitate intrinseca creditori soluat. Quod extrinsecam autem bonitatem nummorum adinet, hic distinguendum esse

reor,

reor, aut illa post contractum mutationem subit, aut minus. Posteriori in casu de bonitate extrinseca nulla incidere potest controversia, quia debitor iuxta valorem publicum nummos solvere debet. Priori autem, iterum distinctionem rei indoles deponit. Valor enim monetae, vel auctus est, vel deminutus. Vtroque in casu a debitore secundum valorem praesentem, non iuxta praeteritum, nummi in solutione creditori sunt impu- tandi; quia impossibile est, bonitate extrinseca mutata tantundem corpo- ris, & tantundem aestimationis seu valoris simul restituere, & valor in moneta praestantior est materia (§. 4.). Et etiam analogia legum mani- festa hoc desiderat. Si enim hac hypothese emergente, tempus mutui perfecti consummatique inspicere vellent contrahentes, aut creditor, aut debitor actuale damnum certe sentirent. In priori casu, debitor quam maxime, & in posteriore creditor laederetur. In priori, debitor plus aestimationis & plus valoris restituere deberet, quam accepit, posteriori autem, creditor minus reciperet, quam dedit. Vtrumque est contra mu- tui naturam, quippe, si in pecunia numerata celebratur, nummi ratione quantitatis suae publicae in obligationem deducantur (§. 3. 4. & 9.), tan- tumdemque valoris restituendum sit (§. praec.). Quae quum ita se ha- beant, extra omnem dubitationis punctum positum est, debitorem pecu- niae mutuatitiae ad eandem bonitatem, neque intrinsecam, neque extrin- secam, qua nummos accepit, praestandam obligatum esse. Verum enim vero iam terigi quaestionem principalem, circa cuius discussionem omnes fere iuris interpretes prolixè velitari video. Obtinuit fere longa consue- tudine, debitorem ad bonitatem monetae, quae tempore contractus per- fecti fuit, seruandam ipso iure obligatum esse, illumque non liberari, nisi eiusdem generis nummos & secundum illum valorem, quem accepit, ite- rum reddat. Non dicam de illorum superstitiosa philosophandi ratione, qui in mutuo tamquam stricti iuris contractu, omnia, quae data sunt, omnesque qualitates illorum, cuiuscumque demum generis sint, quam strictissime seruandas esse, serio inculcant, quique etiam, vel leuissima in parte, discrimen vllum admittere religioni sibi ducunt. Iam alii in fu-
mum

mum abire iusserunt, spuriam hanc arctioribusque certe scientiae cancellis terminatam negotiorum stricti iuris bonaeque fidei theoriam. Si vel vnamquam contractus germanam fidem deposcit, mutuum sane est, quod totum bonae fidei negotium est. Interea vtiq̄ue, proh dolor! vna superuacanea doctrina alteram produxit, quae haec est: *reddendum esse mutuum in antiqua moneta, si usquam reperiat, sin minus, debitorem ad antiquae aestimationem teneri.* Tantum autem abest, vt legum sanctionibus, de iure communi loquor, sustineatur, vt potius analogiae omnis iurisprudētiaē vel maxime repugnet. Iure ciuili indecisa relicta fuit. Nec enim Iurisconsultorum fragmenta, quae in vasto Digestorum opere TRIBONIANI sollertia nobis seruaui, nec denique Principum constitutiones iure Codicis vel vllum vestigium eius rei offenderunt. Quam ob causam semper mihi visum est, de eo iure Romano numquam disputatum fuisse, & quidem ea potissima ratione, quod vna eademque moneta in vniuerso Romanorum orbe omnes ac singuli vsi fuerint. Et quamuis, testibus historiae Romanae scriptoribus, interdum rei monetariae mutationes susceperint, tam Imperatores, quam magistratus, libera adhuc republica, vt vel ex solo PLINII loco, quem supra (§. 5.) recensui, luculenter constat, nullum tamen dubium subortum fuisse videtur, vtrum antiquae monetae vices nouiores nummi in solutione debiti antiqui subire possint. Et sane, si dicendum, quod res est, respectu ciuium vnius eiusdemque reipublicae, nulla controuersiae ratio vix cogitari potest. Immo teste PLINIO solutione monetae minoris bonitatis intrinsecae, debita antiqua exstincta fuerunt. Pecuniae numeratae naturam satis scite, & neruose nobis delineauit PAVLVS, & secundum hanc, quae iuris principia inde deriuanda sint, iam ex rerum notionibus demonstratum dedi. Verum nihilominus aduersam sententiam legibus fulcire student eiusdem Patroni, quas igitur perlustro, ipsaque autem argumenta infra dispellam. Primum locum obtinet POMPONIVS in l. 3. D. de reb. cred. qui ita ratiocinatur: *Cum quid dederimus, etsi non cauimus, vt aequo bonum nobis redderet, non licet debitori deteriorem rem, quae ex eodem genere sit reddere: veluti vinum nouum, pro vete-*

E

re;

re; nam in contrahendo, quod agitur, pro cauto habendum est: id autem agi intelligitur, vt eiusdem generis et eadem bonitate solvatur, qua datum sit. Vera utique est regula, quam hic POMPONIVS tradit, rerum fungibilium naturam generalem perpendens. Sed intercedit inter mutuum pecuniae aliarumque rerum fungibilium ingens hoc discrimen, quod pecunia ratione aestimationis suae, aliae autem omnes res, quae functionem in genere suo recipiunt, ratione quantitatis physicae in mutuum deducantur. In his rebus solummodo numerus, pondus, mensura consideratur, quatenus ipsis corporibus physice inest, hinc, si ponamus, debitorem istiusmodi rerum fungibilium non restituere tantumdem ex eodem genere, eiusdemque bonitatis, tunc sane non redderet illud, quod accepit. Aestimatio enim seu valor in hisce rebus, quatenus functionem in genere suo recipiunt, plane non attenditur. Verum in pecunia numerata totum negotium conficitur ex aestimatione, quam nummi ex decreto reipublicae acceperunt. Quare, si debitor creditori suo reddit tantumdem aestimationis pecuniae valorisue, ex eodem genere tantumdem eademque bonitate restituit. Et hoc est, quod natura mutui, maxime, si in pecunia numerata consistit, necessarie deposcit. Hoc certe non negamus, debitorem obligari posse ad idem monetae genus, & in eadem intrinseca bonitate restituendum, sed de illo disputamus, vtrum ipso iure ad haec praestanda legis necessitate teneatur, quod ex ICTI commentationibus probari nequit. Infensum igitur, qui tantum videbatur, POMPONIVM iam in nostras partes redegit. Verum litem, quam POMPONIVS iam dereliquit, reassumere video PAVLLVM in l. 99. *D. de solutione*. Iurisconsultus, quem merito antesignanum causae, quam defendo, supra (§. 3.), salutavi, ab ipsis adversariis iam nobis obtruditur, vt conuellant meum παραδοξον. Sed prodeas PAVLLE, agam, an iniuriam tibi a vulgo interpretum, qui cortici verborum tuorum inhaerent, tam tenere illatam auertere possim. Ipsa verborum constructio, qua causam tuam recitas, te innocentem iam sistit. Creditorem, inquis, in vulgata editione, atque Haloandrina, non esse cogendum in aliam formam nummos accipere, si ex ea re damnum aliquod passurus

passurus sit. Mendosam tuam esse lectionem, codex Florentinus, quem aliam librorum lectionem vincere, inter humaniores iam obtinuit, satis probat. Et quamvis *creditorem* legas, tamen illa l. 99. FRANCISC. HOTOMANNVM. *Quaest. illustr.* 15. & IOSEPHVM AVERANIUM *interpret. iur. Lib. III. cap. 10. n. 7.* nihil moratur, quo minus dicere pergant, etiam in aliam formam, quam creditum est, recte solui, hoc enim cum dicunt, semper subintelligunt, dummodo ne creditori inferatur iniquior conditio. Sed iam CORNELIVS VAN BYNKERSHOEK *Observ. iur. Rom. Libr. I. cap. 9.* acute, suo more, observauit, Accursianorum scripturam iure ne quidem subsistere, multoque minus induendam esse, contra lectionem Hetruscam, quae semper in pari causa vincit. Proinde Vir summus observat, non stipulatione solum praecedente, quae est coniectura IACOBI CUIACII in *Comm.* ad PAVLLI *Respons. Lib. IV. in h. l. 99.* sed & extra illam, debitorem, qui simpliciter creditori significauerit, se mutuo indigere aliquot millibus, atque oblatam ab eo pecuniam, utpote sibi damnosam repudiauerit, non cogendum esse, ut accipiat, si illi species pecuniae non viles sint, puta, quod eam exponere, vel alio locorum mittere nequeat. Quin nec alias in iure nostro sine exemplo esse, *creditorum & debitorum* nomina confundi, euincere valerem, si id iam agere vellem. Nam, si & vulgaram l. 99. lectionem retinerem, nihil sane ex PAVLLI oratione metuendum est. Finge nummos, quos creditor mutuo dedit reprobari, vel illorum aestimationem minui, debitoremque ex monetae genere, quod accepit, praecise, creditori soluturum esse. Nonne creditori iniquior tum inferatur conditio? Creditor ut nummos probos contractus perfecti tempore dedit, reprobos illos recipit solutionis die. Sed qui fieri potest, ut debitorem tantumdem sic reddere dicamus? Proinde PAVLLVM in hunc casum accipiendum esse, ipsa natura pecuniae numeratae, quam ipse PAVLLVS optime depinxit in laudata *lege 1. D. de contrah. emt.* abunde docet. Ita integritatem, ita famam ICI seruauit. Tandem Rescriptum VALENTINIANI atque VALENTIS AVGG. in l. 1. C. *de veter. numismat. potest.* frustraneo ausu nobis obmouetur. Nihil enim impedit, quominus Caesares rescripserint;

rint; *solidos debiti ponderis & speciei probae soluendos esse.* Ineptum atque futile inde argumentum: *Augusti sauxerunt, monetam ponderis ac speciei probae solui, ergo in eodem monetae genere eademque bonitate soluendum est.* Vtique si mutuatarius non reddit probam, iustique ponderis monetam, non cogendus est creditor illam accipere. Sed qualis est, istiusmodi moneta vitiosa? Illa profecto, nisi omnia me fallunt, quae bonitate intrinseca, iuxta normam rei monetariae praesentem, publico decreto definita destituitur; sed quid hoc ad nostram disputationem? non quaerimus, vtrum debitor monetam aersam, detonsam creditori suo reddere possit? sed an ex eodem nummorum genere, quos accepit, eademque bonitate, quae tempore mutui contracti aderat, iuris ex necessitate reddere teneatur? Iam vero, qui monetam, Principis ex decreto, quoad intrinsecam substantiam deteriore quidem reddit, in moneta certe iusti ponderis probaeque speciei soluit. Factum enim est Imperantis, indeque casus fortuitus quoad contrahentes, quod factum a debitore non praestandum venit, nisi casum monetae mutationis pacto in se receperit.

§. XII.

Interpretum commenta discutuntur.

Numeratae pecuniae naturam haecenus consideravi, & quae inde sequuntur iuris principia, deduxi ex rerum notionibus (§. 2-8.), nihilque aliud in contractu mutui, secundum liquida iuris decreta statuendum esse, demonstratum dedi (§. 8-II.). Confeci, debitorem mutuatarium neque ad idem monetae genus, neque ad eandem nummorum seruandam bonitatem intrinsecam vlla necessitate iuris teneri, nisi specialiter de vtraque inter partes transactum fuerit. Destruxi iam radicem dissentientium interpretum causae, sinistram legum iuris ciuilibus explicationem remouendo. Iam igitur, vt officio meo plane defungar, rei amplitudo deposcit, vt antesignanos aduersae sententiae in medium prodire, illorumque visiones in fumum abire iubeam. Procedite igitur. Arma nobis iam exstant parata ad animaduertendum in crimina, quantumque denum sint. Vestra,
ad

aduersarii, admurmuratio facit, vt agnoscere videamini, qui haec fecerint. Caput prae ceteris offerunt AVGVSTINVS LEYSER, IO. HENR. BERGERVS, REINHARDVS BACHOVIVS, ET GERARDVS NOODT, nonnullique alii, quibus suffragii ius est. Reliquos iam non curabo. Sunt ex plebe. Turman ducat LEYSERVS. Quin omnes simul in iudicium vocarem, nisi multitudo molestiam crearet. Neutiquam ideo, LEYSERE! primum tibi adsignavi locum, quasi facinoris socios eruditionis praestantia nominisque decoribus praecires. Sed fastu tumes, rubicundoque sanguine miseros detorques debitores. Ita est, vt dimicandi pruritum ante omnes compefcamus. Recita iam libellum. Aequam ministrabo iustitiam: *regula quam primo loco propono*, inquis, *Spec. 529. medit. 15. 16. in ipsa restra ratione & aequitate fundata est.* Miror hoc! sed ne obstupescam, argumenta huius regulae anxie expectabo. *Videlicet, quando moneta, pergis, siue quod ad externam, siue quod ad internam bonitatem mutatur, ipsa simul rerum pretia mutantur, atque vel crescunt, vel decrefcunt.* vid. l. 2. C. de vet. numismat. *pot.* Sed vellem, vt famae tuae integritati melius prospexiffes, liturisque haec potius induxiffes, quam vt inueteratum errorem restaurare & liquidam Imperatorum mentem in l. 2. *Cod. cit.* pervertere apud animum conciperes. Numquam Tibi, LEYSERE! falsum & futile hoc principium, vt concederem, a me imperrare potui. Tralatitium quidem est, inter pecuniam & aliarum rerum pretia, quasi ipsa natura aequalitatem seruari: sed ego commentitium reputo. Distinguenda sunt commercia cum externis gentibus, ab iis, quae in territorio fiunt. In priori casu non est, vt Tibi contradicam; sed verum in commercio cum peregrina gente pecunia adhuc maneat pecunia numerata? cardo rei est. Et valde dubito. Negotium iam facessit NOODTIVS, qui in reliquis omnibus a tuis stat partibus. Probavit humanissimus interpretes ex PLINIO & VOLVSIO MAECIANO, nummum peregrinum mercis loco fuisse habitum *Lib. IV. Probab. Cap. IV.* Hinc merces peregrinas augeri posse suo pretio lubens concedo, sed de habitu pecuniae in illo territorio, vbi imperantis decreto aestimationem recepit, nobis tantum sermo est. Finge, principem mercium suae rei-

publicae exportationem prohibere. Etiamne adhuc rerum pretia, monetae bonitate, vel aucta, vel deminuta, aut crescant, aut decrescant? Neutrquam! & quotidiana functi temporis hodierni experientia tuam doctrinam conuelleret, si adhuc iterum instare velles. Nec Augustales codicilli facinoris excusationem indulgent in l. 2. *Cod. de vet. numism. pot.* Serio optarem, mihi iam copiam esse, hoc specimen incuriae praetereundi. Sed audaciae crimen apertius est, quam vt praetermittere possim. Inspectio enim *leg. cit.* clare ostendit, Te vel illum numquam euoluisse, aut Homeri dormientis fato succubuisse. Nihil est, LEYSERE, causae Tuae praesidii ex hoc VALENTINIANI & VALENTIS rescripto petendum. Rescribunt Augusti ad Iulianum Praefectum Praetorio: *pro imminutione, quae in aestimatione solidi forte tractatur, omnium quoque pretia specierum decrescere oportere.* Mihi certe in tanta verborum luce non persuadebis, Imperatores, decrescere solidorum valore, mercium pretia quoque decrescere, induxisse. De solidorum valoris imminutione temporibus VALENTINIANI atque VALENTIS transactum fuisse, ipsa rescripti verba inculcant. Solidus integrum, quid significabat, vti hodie v. c. thalerus. Semisses, quadrantes &c. solidi erant partes, quas species saepius veteres dixisse, rei monetariae Romanae testantur monumenta. Quaestio oriebatur Iuliano: vtrum pro solidorum deminutione specierum etiam aestimatio decrescere debeat. Rescribebant Imperatores Praefecto suo Praetorio, vt curaret, quanti solidi minuuntur, tanti etiam eius partes, seu species, minuerentur. Facillima haec legis, quae IACOBI GOTHOFREDI ingenium mirum in modum exercuit, calculum Viri in repetendis iuris fontibus acutissimi CORNELII VAN BYNCKERSHOEK dudum tulit, in *Observat. Iur. Rom. Lib. II. cap. 16.* Vide igitur LEYSERE! quantum Tua opinio a veris legum rationibus distet. Proinde destructo palmario Tuae causae praesidio, cetera argumenta flocci habenda esse reor, quae ira subornas: *Igitur creditor, nisi & eandem, quae tempore contractus fuit, monetam, atque in eodem valore accipiat, non accipiet id, quod olim ei promissum fuit, sed vel plus, vel minus: Conuenit haec regula etiam iuri Romano, vt ex l. 3. de reb. cred. & l.*

99. *D. de soluti.* patet, quia propter & *Electoꝝ Saxoniae eam in §. 2. Confut.* 28. iamdiu confirmavit. Sed perperam ratiocinarius & nec POMONIO nec PAVLO vniquam in mentem venit. Prius inde manifestum est, quod eodem iure, si ad tempus contractus recurrendum esset, respectu debitoris contendere possim, illum nempe vel plus, vel minus reddere, si bonitas monetae mutationem subierit. Sit Tua hypothesis: *pretia rerum crescere, viliori moneta introducta*, sane debitori duplex obuersaretur damnum. Plus enim aestimationis restituere deberet creditori, quam accepit; pluris quoque idem sibi comparare cogeretur merces, quae ad rem familiarem suam requiruntur. En! duplici iam flagello Te peterè in miserum debitorem; sed iam oculos conuerte ad foeneratorem, cuius causam peroras. Pluris quidem, in tua hypothesi, merces sibi comparat, sed tantumdem in solutione tamen recipit, quantum dedit, tempore contractus, verae aestimationis publicae in nummis mutuis. Non vrgeas, Te obsecro, tantumdem auri argentiue non recipere a debitore, quantum dedit: facile haec concederem, sed quid inde? debitor aurum argentumue mutuatus non est, & quoties materia nummorum pacto adiecto simul in obligationem non deducta, toties numerata pecunia solum in illa est. Quod vero in obligatione est, illud etiam debet esse in solutione. Summam pecuniae numeratae mutuam accepit, tantumdemque restituit debitor, qui nummis publice probatis soluit. Posterius tandem iam praecedenti §. exantlauimus. Tantum autem abest, vt *Electoꝝ Saxoniae* in tuam sententiam pedibus iuerit, vt potius sequenti pagina commonstrem, nihil, si dicendum, quod res est, hac constitutione a iure communi diuersum, certe quoad bonitatem extrinsecam, inuectum fuisse. LEYSERVM excipiat BERGERVS. In eo, quod inter duumuiros alias celeberrimos commune est, argumento litem, quam contra LEYSERVM iam dedi, non resuscitabo, sed speciali satisfaciam argumento, quod BERGERVS in medium produxit. Tempus contractus perfecti tum etiam spectandum esse statuit, cum inter creditorem & debitorem conuenierit, vt pecunia mutuo data deinceps restituatur, an gangbarer unueruffener Münze, propterea, quod mutatio monetae est acti,

adli, atque adeo a contrahentibus minus praesumitur cogitata esse. Sed utique ieiuna est haec argumentandi ratio, quod pace manium tanti Viri dixerim; Praesumptioni plane nullus est locus, ubi quaestio non incidit, quid inter partes actum sit. Monetae mutatio, eiusdemque valoris determinatio, factum est solius Principis, quod igitur a debitore profecto non praestandum est. Accedit, quod in hoc casu pactum expresse interpositum sit, debitorem, solutionem an gangbarer unversener Münze tempore solutionis praestare debere. Qui vero in eiusmodi moneta solvit, quae Principis ex suffragio, valore publico, in loco solutioni praefixo gaudet; certe solvit an gangbarer unversener Münze, adeoque omnis iuris ratio refragatur, cur creditor meliorem monetam, ac debitor illi promissit, iam extorquere valeret. Haec fuit sententia, quam BERGERVS in *Oeconom. Iur. Lib. III. tit. 3. not. 4.* proposuit, qua inique satis erga debitorem statuit. Ut vero inter contrahentes aequam iustitiam servare videatur, in *Resolution. Lauterbach. p. 180.* in casu conuerso secundum debitorem litem dedit. Rationes suas ita subduxit: *mutuatarium accepto mutuo pecunia prava, talem reddendo liberari: quamvis illam expenderit ut probam, propterea quod semper respiciendum est, ad tempus contractus, atque adeo creditor plus genere, quam dederit, a debitore petere nequit. Nec vero lucellum, quod hoc casu consequutus est debitor, adscribendum est facto creditoris, sed beneficio fortunae.* Lepida philosophia! Quae tandem Te movit ratio, BERGERE? ut contractus verborum corrici vnice inhaereas. Qui fieri potest, ut tam singulari atque inusitata ratione omnem bonam fidem, quam torum deposcit mutui negotium, omnemque pecuniae numeratae naturam ultro transgrediaris? Scias, Te a LEYSERO ipso idcirco pessime habitum fuisse *med. 17. cit. spec.* Licet enim Te paradoxae suae sententiae strenuum consortem laudaverit: tuum tamen hoc effatum circulos suos ita turbat, ut fere Tibi ipsi bella decerneret. Sed iam Te in viam reducere conabor. Sensus aequi atque boni Te ipsum docuit, id creditori iustum merito haberi, quod idem in debitorem statuisti. Lapsus igitur ingenii solum fuit, quod veram pecuniae numeratae naturam, verumque

que

que rei momentum haud penetraveris. Bone Deus! Finge, nummos a creditore datos, fieri reprobos, finge, debitorem in reprobis speciebus soluturum esse. Expungitne idem debitum in pecunia numerata? Neutiquam, sed soluit metallum, quod non in obligatione erat. Creditor tempore contractus numeratam pecuniam dedit, iam in momento solutionis recipit cuprum, ferrumve aliqua auri argenti que porciuncula leuiter mixtum. VLPPIANVS VNO responso totam tuam destruit causam. Audi Jurisconsultum in l. 24. §. 1. *D. de piguerat. act.* differentem: *qui reprobos nummos soluit creditori, an habeat pigueratitiam actionem, quasi soluta sit pecunia, quaeritur? Et constat, neque pigueratitia agere, neque liberari posse, QVIA REPROBA PECVNIA NON LIBERAT SOLVENTEM, reprobis videlicet, nummis reddendis.* Quare definas, quaeso, debitoris obligationem ex contractus perfecti tempore metiri. Cur tantis illaqueamus difficultatibus contrahentium fidem? Cur tam temere a veritatis tramite deflectamus? In sola mutui indole germana, in sola numeratae pecuniae natura subsistamus, & ex vtraque contrahentium salus esto. Ordo nunc exigit, vt in scenam prodeas BACHOVI! Equidem me non fugit, quam fortiter Tu pugnaveris contra TREVTLERVM, WESENBECIVM, aliosque haud inferioris notae artis nostrae peritos. Sed nihilominus a me haud impetrare possam, vt nulla formidine, nullo timore circumductus, bellum Tibi non decernerem, quod ipse legum sanctionibus indixisti, in illarum viscera tam temere grassatus: & faciliori negotio palmam Tibi iam extorquere licebit, cum vnica solum distinctione, quae tuum acumen excessit, causae tuae palladium subuertitur. *In notis ad TREVTLERI Disp. Lib. I. Disp. 20. thes. 12. & Part. II. Disp. 29. prolixè, & quod non inficias iuerim, satis speciose, tuo more, causam recitas.* Acriter propugnans, pecunia mutuo data, non aestimationem solum, publicamque quantitatem, verum etiam nummorum corpora materiamque primario in obligatione esse. Sed distinguendum est sequenti ratione. Probavi, monetae materiam atque corpora tanquam mercem aliam considerari posse. Probavi, monetam quoque in ipso mutuo, tanquam aliud rei fungibilis corpus in obligatione esse posse, sed etiam demonstratum dedi, in pecunia numerata solam

quantitatem, quae est valor publicus, spectari, adeoque in mutuo numeratae pecuniae solam aestimationem, decreto Principis impositam, in obligatione esse (§. 10.). Quare iam in mutuo, ubi nummi in creditum iuerunt, vel contrahentes simul spectarunt ad nummorum corpora, tamquam aliam mercem, vel non. Priori in casu, vera sunt utique omnia, quae profers, sed pacto specialiter cum in finem percussio, opus erit (§. 6.); hinc non ipso iure, de quo iam nobis differendum est. Posteriori autem casu, oppido sunt falsa, quae satis operose acquisiisti. PAVLLVS in famosissima l. 1. D. de contrah. emt. vna sententia, verbosam tuam controversiam sistit: *eaque materia, inquit, forma publica percussa, usum dominiumque non tam ex substantia praebet, quam ex quantitate.* Agmen tandem coronidis loco claudere velis, Iurisconsultorum, qui humanitatis studia ad iurisprudentiam contulerunt, grande decus, GERARDE!

qui tantum inter reliquos caput effers;

quantum lenta solent inter viburna, cupressi.

Tua, in artem nostram merita aeternitati iam satis consecrata sunt, Tuae eruditionis numeris omnibus absolutae monumenta, summa cum veneratione, si quis unquam, certe, ego suspicio. Verum, haec omnia haud impediunt, quominus heterodoxae doctrinae in hoc capite, iam Te accusarem. Humanitatis litterae Te mansuetiorem reddiderunt, quam ut veritatem, modo Te quadantenus a recta via aberrantem reduxerim, non perspiceres. Facile Tecum transigam, posteaque cum viro humanissimo in gratiam redibo. In eleganti Tuo commentario ad Tit. D. de reb. cred. ita differis: *id autem agi intelligitur, ut eiusdem generis & eadem bonitate solvatur, qua datum sit. Bonitatem tamen vnde aestimamus: utrum ex pretio quantitatis mutuo datae, an ex eius virtute intrinseca? Ego ex hac malim peti: quia est vera eius bonitas. Pretium extra rem est; magisque ex copia, aut inopia pendet; quam a re ipsa. Sufficit igitur solui quantitatem eiusdem qualitatis, etsi non sit eiusdem pretii.* Verum momentum totius causae eo redit; utrum moneta, ut certum pondus auri, argentiue in obligatione sit, an vero, qua pecunia numerata? Prius est contra hypothesein, quum in mutuo pecuniae, qua pecuniae, ipsa quantitas valoris publi-

ei in obligatione esse debeat, adeoque posteriori tantum locus esse potest. Qui vero fieri potest, ut in hoc casu tantumdem qualitatis, nulla pretii habita ratione, restitui possit? Repugnat certe ipsi numeratae pecuniae notationi. Deinde humani aliquid passus es, alioquin in euoluendis legum fontibus sagacissimus, in eo, quod nummorum pretia magis ex copia aut inopia materiae illorum pendeant, quam a re ipsa. Vtrumque est erroneum. Neque pendent a re ipsa, neque ex copia aut inopia eiusdem, sed ex aestimatione, publica auctoritate illi imposita. Aliarum autem rerum fungibilium pretia proficiuntur ex copia, vel inopia, illaeque non acceperunt publicam ac perpetuam aestimationem, sed pecunia ipsa aestimantur. Ita est potissima argumentorum ratio, quibus aduersa sententia sustinetur, quibusque haecenus satisfeci. Et ex earum recensione constat, quantam aequitatis speciem illis intexerint huius patroni. Debitorem, qui eiusdem bonitatis nummos non soluit, creditoris damno fieri locupletiores iam fere longo usu obtinuit. Sed si umquam proletaria statueri fuerit ratio, certe haec eademque erit. Nec profecto debitor rei monetariae mutatione accedente locupletior fit, cum pecuniam nemo certe petat, nisi statim ea, vel in expendendo, vel in soluendo vfusus sit, ideoque bonitas eius mutatur, postquam nummorum corpora, quae dedit creditor, apud debitorem nulla amplius existant. Nec creditor damnum vllum sentit veri nominis. Sine imminutione enim actuali patrimonii non obuersatur damnum, iuxta vulgati iuris principia. Qui vero eundem recipit valorem, quem dedit, eius sane patrimonium non diminuitur, quum pecuniae ea sit natura, ut tantumdem ex illa nobis sit idem, quoad patrimonium nostrum (§. 2.3.4.). Perdit solum pretium excedens vulgo usus agio, concedo. Sed lucri cessantis nulla habenda est ratio, nisi aut pacto expresso, sibi satis prospexerit creditor, aut debitor manifeste in mora deprehensus fuerit. l. 20. ff. de rei vind. l. 2. D. de usuris. l. 31. D. de reb. cred. l. 21. §. 3. D. de act. emt. l. 7. §. 5. D. de Passis.

§. XIII.

Transitus ad alia negotia.

Tantum de pecunia mutuatitia disputare mearum partium esse duxi. Defunctus sum vberiori commentatione iure debitoris in contractu mutui.

Iam eius causam perorabo in aliis solutionibus extra mutui negotium. Quum enim tantum a communi sententia inuerim diuortium, ad finitas rerum me deuinxit illorum doctrinae etiam satisfacere, quam non tantum omnes in aliis contractibus atque numerationibus nummorum inducunt. Sed non singula recensere negotia, quibus pecuniae solutio in obligationem deduci potest, sed in illis substam, circa quos iuris interpretes velitari video. Sunt 1) *locatio*, 2) *emptio*, 3) *legati praestatio*, & 4) *pacta dotalia*, quibus breuissime adhuc operam nauabo. In his enim omnibus eadem, imo maior est ratio, quam in mutuo. Primum *locatio conductio* subit locum, & de hac sequentem propositionem formandam esse duco. *Si durante locationis conductionis tempore mutatio rei monetariae contingit, conductor ad mercedem in illa moneta, quae tempore contractus initi fuit, soluendam, nulla iuris necessitate tenetur, nisi debitor 1) ad certum, atque sufficienter* DETERMINATVM MONETAE GENVS, 2) *ad eandem BONITATEM EXTRINSECAM ET INTRINSECAM, quae tempore contractus fuit, pacto expresso, eum in finem inito, se obligauerit.* Mercedem enim praestat conductor pro fructibus rei in pecunia numerata, prouti ex ipsius locationis conductionis notione satis luculenterque adparet. Verum, si in eadem moneta, quae tempore praestandae solutionis valore suo publico gaudet, mercedem soluit, certe in numerata pecunia illud ipsum praestat, ad quod praestandum obligatus est. Quamobrem omnis prorsus deficeret ratio, quare locator in moneta maioris valoris mercedem exigere possit. Cerre, si qua umquam negotio numeratae pecuniae effectus cernitur, sunt certe locatio atque emptio. Si enim cessaret numerata pecunia, illi contractus aut in permutationem, aliumue contractum innominatum, aut societatem fructuum degenerarent. Ponamus igitur, conductorem in mercede soluenda, aut ad melius monetae genus, aut in maiore valore, quam pecunia numerata est tempore solutionis, praestare debere; pacto sane tum expresso opus esset, quia debitor ipso iure ad eadem seruanda non obligatus est (§. 4-6.). Verum enim vero eiusmodi pacta adicientia strictam semper recipiunt interpretationem, ita, ut illud in obligatione conductoris non sit, quod expresse & specialiter pacto hoc adiecto non definitum est; neminemque, qui natu-

ram

ram pactorum adiectorum perspectam habet, haec iuris principia in tanta veritatis luce, quam liquida veterum decreta in omni casu, quo pacta contractibus adiciuntur, inducere, in dubium incertumque vocaturum esse, auguror, nisi eo vsque locatorum auaritia interdum progrediatur, vt litigijs manifestas conductorum causas satis temere inuoluere studeant. Sed salua illorum res est, iubente sec. PAPINIANO l. 39. *D. de pactis: veteribus placet, inquit, pactionem obscuram, vel ambiguam, venditori, ET QUI LOCATOR, nocere: in quorum fuit potestate, legem apertius conscribere.* Quare secundum conductores toties lis danda est, quoties conductor in deteriore causam expresse se non obligauerit, prouti iam aliquoties, anno haud ita pridem praeterlapso, respondit ILLYSTRIS ORDO ICTORVM REGIAE FRIDERICIANAE ad species illi propositas. Nec illorum saltim in locationibus conductionibus deficit auctoritas, qui alioquin in mutuo contrariam quodammodo amplectuntur sententiam, IVST. HENNING. BOEHMER in *Introduct. ad ius Digest. Lib. XLVI. tit. 3. §. 9.* Ponamus itaque sequens locationis conductionis instrumentum, eo tempore confectum, quo monetae aureae veteris genera valore suo iam crescere coeperant. *Es verspricht Herr Seius, als Pächter von seiner Seite, die Summe von 2000 Rthlr. in alten vollwichtigen Louis d'or, als ein wahres Pacht-Geld, jährlich dem Herrn Verpächter auszuführen.* Secundum tenorem huius contractus duplex considerandum. I) *an in monetae genere conuenio conductor mercedem praestare teneatur?* & II) *quam monetae bonitate merces soluenda sit?* Quoad priorem quaestionem vtrique affirmandum esse censo, debitorem nulla alia ratione a sua se expedire posse obligatione, nisi monetae genus, quousque commode reperiatur, praecise locatori soluat. Sed quoad posteriorem, distinguenda est bonitas extrinseca ab intrinseca. Posterior, eo ipso in dato contractu per genus monetae expressum, simul determinata est, sed non adiecto valore. Quoad extrinsecam vero manifesti iuris est, conuenit monetae genus in eo saltem valore accipiendum esse, quo tempore solutionis publico vsu constat. In hoc enim casu, moneta a conductore praestanda, tantum, quoad genus atque bonitatem intrinsecam, determinata est, de valore autem nummorum, siue bonitate extrinseca, nihil

a contrahentibus definitum est. Quare, quoad posteriorem bonitatem, regula seruanda est, quam numeratae pecuniae natura exigit. Verum secundum illam nummi in eo valore sunt accipiendi, quo publico vsu in termino solutionis praestandae aestimantur (§. 6. & 8.); adeoque, genus monetae, eiusdemque bonitas intrinseca quantumuis in contractu definita sit, conductor secundum praesentem valorem antiquae monetae species locatori in solutionem imputare potest. Quo enim iure locator in praesenti casu antiquam monetam iuxta valorem, qui tempore contractus fuit, exigere valeat, ego certe non video. Nullibi sane regula: *crescente nummorum valore, crescent rerum pretia*, magis cessat, quam quoad fructus praediorum rusticorum, qui pluris non venduntur, quantumuis vilioris conditionis nummi inuehantur, quod vel sola temporum nostrorum experientia testatur, ubi ex comparatione diuersorum Germaniae territoriorum adparer, in quibusdam prouinciis, quibus melioris materiae moneta vsu seruetur, fructus notabilius plus pretio venire, ac in aliis regionibus, ubi nonnisi deteriores monetae currunt. Iam autem merces ob rei fructus soluitur, hinc durissima certe esset conductoris conditio, qui crescente nummorum valore, illos iuxta antiquum valorem soluere deberet, quum tamen in moneta viliori fructus prouenientes ipsi soluantur. Nondum autem Tibi valedixi LEYSERE! non subsistis in mutuo, foeneratorum causas patrocinari, sed etiam ad quaecumque alia negotia doctrinam Tuam adplicare audes, grauiusque in IACOBVM FRIDER. LYDOVICI serenioris famae Ictum, licet non vbiq; apices ipsius artis conscendere potuerit, inuehis. Criminis peruersi intellectus peruersaeque adplicationis, vulgati illius: *tempus contractus spectandum est*, accusas. Grauis certe iniuria, & ignoscant, velim, manes beati Viri erranti LEYSERO probrosa haec verba; sed videamus, an Tu ipse recte, & secundum naturam numeratae pecuniae vulgatam regulam intellexeris, atque speciebus, in vasto meditationum tuarum opere propositis, rite adplicaueris. Sententia tua est, monetae corpora secundum bonitatem intrinsecam, quae tempore contractus adfuit, restituenda esse. Repugnat pecuniae numeratae indoli, vt sententia fert Tibi §. praec. dicta. LYDOVICI *doctr. pand. tit. de solut. §. 6. seqq.* contra ea regulam, vt fas est,

in-

intelligit de ipsa pecunia numerata, adeo, vt in conuento nummorum genere eadem praestanda sit aestimatio, quam tempore contractus habuit, ideoque debitorem, si forsitan moneta augmentum acceperit, tempore intermedio, idem illud deducere, creditorique imputari posse statuit. Sane haec, si quid video b. LVDOVICI interpretatio mutui pecuniaeque numeratae indoli exacte conuenit. Frustraneo ausu prouocas LEYSERE! ad Constitutionem Electoralem iam supra laudatam, illamque a b. LVDOVICI male intellectam esse vrges. Audiamus tenorem ipsius constitutionis, quatenus huius est loci: Da der Valor und der Werth, und also bonitas extrinseca verändert, dadurch die Münze steigt, oder fällt, oder ganz abkommt, soll der Werth, wie er zur Zeit des Contracts gewesen, bezahlt und erlegt werden; wo aber der Schuldner in mora gewesen, und dem Gläubiger mit der Bezahlung auf bestimmte Zeit nicht inne gehalten, und es entsünde dem Gläubiger einiger Schade oder Abbruch an der Münze, denselbigen soll ihm der Schuldmann auch ersetzen. Ex hac legis Saxonicae sanctione, quoad bonitatem nummorum extrinsecam, statim liquet, serenissimum legislatorem duo propter ICtorum dissensiones, controuersa capita legis virtute disiuuisse. *Primum est*, debitorem in casu monetae valoris aut crescentis, aut decrescantis, creditori ad praestandam bonitatem extrinsecam, quae tempore contractus vsu recepta fuit, obligatum esse. Iam ponamus, solutionem in moneta aurea promissam fuisse: ponamus porro, singulorum aureorum valorem contractus tempore aestimatum fuisse quinque thalerorum pretio, illumque valorem postea autem vltra alterum tantum adcresecere. Iam in solutionis momento, quod monetae genus, qualemque praestet debitor valorem, quaeritur? Alio modo, iuxta mentem laudatae constitutionis certe responderi nequit, ac LVDOVICI respondit: genus, pempe, monetae aureae, si quod promissum est, praestandum esse, eundemque valorem, quem determinatum genus tempore contractus habuit. Iam si valor vnus cuiusque aurei tunc temporis quinque thaleris aestimaretur, illeque autem deinceps auctus fuerit, augmentum quoque valoris superueniens tum deducendum erit. Creditor enim iuxta hanc constitutionem plus exigere nequit valore, qui contractus celebrati tempore monetae tribuebatur. Proinde, si ponimus, viginti nummorum corpora olim centum thalerorum pretio aestimata fuisse, deinceps vero idem pretium decem monetae corporibus tribui, debitor quo minus nunc decem loco viginti in solutione adnumerare possit, nihil impedit. Totidem aurei enim valore iam gaudent, qui tempore contractus promittebatur. *Alterum denique caput*, damnum ex mora debitoris oriundum resarciri iubet, ex quo

G

simul

simul palam est, mentem citatae constitutionis recte explicatam esse, quoad prioris capitis momenta. Nam si ea fuisset serenissimi legislatoris mens, quam LEYSERVS, aliique perperam illi obtrudunt, subsequens haec de mora debitoris dispositio plane superuacanea redderetur; quia, si adsumere vellem, vt LEYSERVS, illique, qui ex eius sunt clientela, debitorem totidem nummorum corpora soluere debere, ac olim requirebantur, ad summam constituendam atque in obligationem deductam, nullus sane casus possibilis existeret, quo creditor ex mora debitoris vllum perferentisereet damnum; qui iam in omni casu acciperet valorem, quem deposcit, totidemque nummorum corpora, etiamsi vel maxime moram nullam neckeret debitor. Pergis, LEYSERE! *loc. cit.* Te per litteras familiares interrogatum, respondisse: Die Frage scheint in Ansehung der unzähligen Dissensionen der Rechts-Lehrer, eine der intricatesten zu seyn, ist es aber in der That nicht, sondern der ganze Disput obgedachter DD. kommt daher, daß sie den casum einer uniuersellen Münz Veränderung mit der Absehung einiger specierum vermengen. In jener ist schlechterdings auf das tempus contractus, und den damahlen gewesenen Münz-Fuß zu sehen, weil fast wegen zugleich geänderten pretii rerum ein Theil Schaden leiden müßte, & id genus alia. Eheu quam tristis rationis aspectus! Quam belle? Quam pragmatice? Tanti fuit tuum de hominibus forensibus bene merendi studium, vt illis tam horribile secretum, bona fide, & ex veterum formula: INTER BONOS BENE AGIER OPORTET, vernacula manifestares. Tam practice interdum sapit hoc hominum genus, vt Latina bene gnorent inter ceteras minutias. Er ita facile fieri potuisset, vt prorsus se abstinerent a lectione tuarum meditationum, nisi quodammodo arti panem lucrandi aureae quodammodo indulgeres. Difficile profecto est satyram non scribere. Sed haec LEYSERE! nolim, ita interpretaris, ac si abiectus de Te sentirem, quippe quem dudum de arte nostra fastus fuerim meritissimum. Sed subirafor solum tuo de semidoctis hominibus bene merendi studio flagrantissimo, quod, pace rua dixerim, ego certe iurisprudentiae dedecori reputarem. Sed non diutius inhaerebo. Scapham dixi scapham, ob auctoritatem personae numquam obnitere scens.

§. XIV.

Continuatio §. praecedentis & tractationis conclusio.

Discussa locatione conductione, iam progredior ad cetera negotia, quibus operam meam addixi. Succedit

II) *emptio venditio.* Vt totum diffusumque contractus huius ambitum circumspiciamus, ad meam tractandi materiam profecto non pertinet. Nec sem-

semper rei monetariae mutationem, si quae facta est, adtingit. Caussae vero, quae circa illam versantur, triplicis generis potissimum sunt 1) *si res vendita iam tradita sit de pretio, vel eius parte sive habita*, 2) *in censu, qui dicitur constitutus*, ac denique 3) *in emtione sub pacto de retrouendendo celebrata*. De his omnibus tenendum esse duco: *debitorem in illa moneta, quae tempore solutionis publico usu valet, solutionem creditori offerre posse, & ad illam obligatum esse, nisi aliud inter partes transactum sit*. Eadem ratione euincitur propositio haec, qua superiores probaui, adeoque noua tuto superfedere licet. Hinc, quantumuis a contractus perfecti tempore bonitas monetae mutationem subierit, debitor nec eandem bonitatem nummorum intrinsecam, nec extrinsecam, quae tempore contractus adfuit, praestare tenetur. Sed in aduersam sententiam & hic vulgo desectunt interpretes. Testis nobis esse potest IO. PHIL. SLEVOGT, qui in *diss. de rei num. mut. & augm. cap. 3. §. 12.* ita disserit: *Porro etiam in venditione debetur augmentum, quando fides de pretio habita fuit. Iniquitatis equidem facile quisquam arguat hoc assertum, ideo quod ultra conuentionem maiorem nummorum quantitatem venditor recipere videatur. Verum hic attenditur magis, quid conuentum sit super qualitate solutionis, quam rerum mutatio, quae non solet mutare obligationis caussam*. Sed assertum hoc non simpliciter admittendum est. Vtique venditor, si certum monetae genus, certamque bonitatem, sibi praestari vult, pacto eum in finem expresse adiecto sibi prospicere debet. Sin fecus, nulla juris adest ratio, quare emtor ultra nummos currentes meliorem monetam maioremque valorem praestare teneatur. Idem quoque merito obseruatur in casu, vbi venditor rem olim sub pacto de retrouendendo venditam redempturus est. Emtionem nunc excipiat

III) *Legati praestatio*, & quae illi quodammodo similis habetur, *donatio mortis caussa*. Equidem DD. vt plurimum in legato praestando, si in pecunia consistit, ad tempus conditi testamenti respiciendum esse, quoad genus bonitatemque monetae, perhibent. IO. PHIL. SLEVOGT *l. c. cap. 2. §. 17. & cap. 3. §. 10.* HENR. MELCH. SCHÜTTE *diss. cit. §. 34.* Et ita intelligit IOS. AVERANVS *Int. iur. libr. 3. cap. XI. n. 10.* MODESTINVM in *L. 9. D. de aur. & arg. leg.* Sed perperam. Neque legum ciuilium sanctiones aliam in legatis, aliisue mortis caussa praestationibus admiserunt solutionis caussam, ac pecuniae numeratae exigiti natura indolesque. Neque MODESTINI oratione confirmatur. Iuriseonsultus I. C. ita statuit: *Cum certum auri vel argenti pondus legatum est, si non species designata sit: non materia, sed pretium praesentis temporis praestari debet*. Legatum, quod MODESTINVS explicat, non est pecuniae numeratae, seu signatae, sed rudis adhuc auri argentiue, quae etiam in suo genere functionem praestant hinc ICTUS heredem non praecise ad materiam auri argentiue legatario praestandam obligatum esse ait, sed pretium eiusdem soluendo liberari vid. *L. 1. in fin. L. 19. §. 1. L. 35. D. de aur. & arg. leg.* Sed cuiusnam temporis pretium spectandum est? MODESTINVS definit: *praesentis temporis*. Verum iam altera quaestio

quaestio oritur, vtrum ICTus tempus conditi testamenti, aut legati praestandi subintellexit? IOS. AVERANIVS testamenti conditi temporis rationem habendam esse statuit. Sed manifeste in contrarium abijt SCAEVOLA in *L. vlt. §. 1. D. de leg. 2.* Hinc si testator certum monetae genus adiecit, ex quo legata quantitas praestanda sit, heres recte secundum MODESTINVM atque SCAEVOLAM nummos iuxta valorem, quem habent tempore praestandi legati, soluit. Quare si testator indefinite certam pecuniae numeratae legauerit, v. c. mille florenos, nihil quoque impedit, quo minus heres ex eiusmodi nummis, qui tempore solutionis praestandae publice recepti sunt, soluat, licet tempore conditi testamenti melioris conditionis monetae in vsu fuerint. Idem in donatione mortis causa seruandum esse puto. Iure Pandectarum quidem, cum statim a donante res fuerit tradita, aliud dicendum esse videtur, sed postquam Iure Codicis ad pacti legitimi naturam euecta, ac respectu donatarii legati effectus consecuta fuerit, omnis dubitandi ratio prorsus exulat. Nec denique

IV. in pactis dotalibus aliud statuendum erit, si rem ex vera sua indole aestimare nobis curae cordique est. Ponamus, Seium filiae suae marito duo millia doris loco promississe, sine adiecto nummorum genere. Ponamus porro, monetae genera pretiaque nummorum deinceps mutata esse. Iam quaeritur, quanam moneta, quonam eius valore soluenda sit dos? numeratam simpliciter pecuniam hic in obligatione esse, nemo, qui rerum notitiis imbutus, est, qui ambigat adeoque tam respectu soluendae, quam restituendae dotis, debitor suae satisfacit obligationi, si praesentis iam temporis monetam, eiusque hodiernum valorem publicum praestet (§. 6.).

Quae cum ita sint; ea, quae haecenus tractavi, abunde docent, multum sane interesse, vtrum debitor ad certum se obligauerit nummorum genus, certamque bonitatem in solutione praestandam? necne. Quare prouidis creditoribus vtique quam maxime expedit, vt sibi de his omnibus atis pacto aliaue legitima ratione prospiciant ne temere litigantium dent poenas, causis alioquin secundum debitorem dandis. Et ita ad intelligendum haud difficile est, regulam, quam vulgo tradunt Iuris interpretes: *ad tempus contractus respiciendum esse*, aut non satis determinatam, aut oppido falsam esse. Nec illa simpliciter placet, qua solutionis tempus spectare volunt illi, qui in contrariam a prioribus partem discedunt. In nummis duplex distinguendum esse, alterum *quantitas illorum seu publica ac perpetua aestimatio* illis imposita, alterum, *materia. seu monetae corpora*, docui (§. 4.). Respectu prioris ad tempus contractus spectandum est, ita vt, si quaestio incidit *quantum praestandum sit?* illud vtique praestari debet, quod in contractum deductum est. Posteriorum vero intuitu tempus solutionis inspiciendum est, ita, vt ex illis nummis obligationi satis faciendum sit, qui tempore solutionis faciendae publico valore gaudent. Si enim hoc in casu ad tempus quoque contractus respici debet, pacto eum in finem expresse certe adiecto respectu creditoris opus esset (§. 6.). Quo deficiente in sola pecuniae numeratae natura subsistendum est.

T A N T V M.

ULB Halle
002 187 574

3

sb

GEORGII SAMVELIS MADIHN 27.
IVR. VTR. DOCT. EIVSDEMQUE IN REGIA FRIDERICIANA PROFESSORIS PVBLICI 9
ORDINARI AC FACVLTATIS IVRIDICAE ADSESSORIS 1762

TRACTATIO IVRIDICA 20
SISTENS
CAVSSAM DEBITORIS
CIRCA
PECVNIAE SOLVTIONEM
MVTATO
POST CONTRACTVM
NVMMORVM VALORE

HALAE AERE BEYERIANO.